DE WAARDEERING VAN HET PARLEMENT

J. H. A. Schaper.

STORAGE-ITEM
MAIN - LPC

LP9-F22G
U.B.C. LIBRARY

HX 40
S33
1917

THE LIBRARY

THE UNIVERSITY OF
BRITISH COLUMBIA

Gift of

H. R. MacMillan

De waardeering van het Parlement

DOOR

J. H. SCHAPER.

UITGAVE VAN DE N. V. BOEKHANDEL EN UITGEVERS-MAATSCHAPPIJ
„ONTWIKKELING" & AMSTERDAM-ROTTERDAM & NOVEMBER 1917

NIEUWE UITGAVEN

van de

N. V. Boekhandel en Uitgevers-Maatschappij „Ontwikkeling".

Dr. Ir. Th. v. d. Waerden: Het Taylorstelsel, met een inleiding over stukloon en moderne loonsystemen. Derde, veel vermeerderde druk . . . . . Ingen. *f* 1.50, geb. *f* 1.75

Mr. W. A. Bonger: De oorlog en de schuldvraag . . . . *f* 0.50

Mr. W. A. Bonger: Geloof en misdaad (goedkoope editie in voorbereiding) . . . . . *f* 0.60

Voorts zijn verschenen:

Het Ontstaan van de Godsdienst. Een marxistische verklaring van den oorsprong en eerste ontwikkeling der religie. Naar Heinrich Cunow's „Ursprung der Religion und des Gottesglaubens", bewerkt door A. W. IJzerman. Ingen. *f* 1.—

Mr. G. v. d. Berg: Ons nieuwe kiesstelsel. Populaire uiteenzetting van het hier te lande in te voeren stelsel van evenredige vertegenwoordiging, met de nieuwe wettelijke bepalingen in zake het kiesrecht, verkiezingsvoorbeelden en een kaart, aangevende de kieskringen . . . Ingen. *f* 1.—, gecart. *f* 1.30

S. J. Pothuis: Arbeidersweekloonen in een aantal bedrijven en vakken te Amsterdam . . . . . *f* 0.40

F. S. Noordhoff: Crisismaatregelen ten behoeve van het overheidspersoneel. Uitkomsten eener enquête, ingesteld door het Hoofdbestuur van den Alg. Ned. Ambtenaarsbond. Met een voorwoord van Edo Fimmen, secr. van het N.V.V. *f* 0.75

Marx en Engels: Het Kommunistisch Manifest, met een voorrede van Karl Kautsky . . . . . *f* 0.40

Bestellingen adresseeren:

N. V. Boekhandel en Uitgevers-Maatschappij „ONTWIKKELING"

PALEISSTRAAT 43 - AMSTERDAM
Telefoon 6243 N.

WEST KRUISKADE 33 - ROTTERDAM
Telefoon 14276.

DE WAARDEERING VAN HET PARLEMENT

DOOR

J. H. SCHAPER.

UITGAVE VAN DE N. V. BOEKHANDEL EN UITGEVERS-MAATSCHAPPIJ
„ONTWIKKELING" — AMSTERDAM-ROTTERDAM — NOVEMBER 1917

OVERGEDRUKT UIT
„DE SOCIALISTISCHE GIDS". - JAARGANG II - SEPTEMBER/NOVEMBER 1917

I.

INLEIDING.

De herziening van de Grondwet is zoo goed als beklonken. In 1918 zal het Parlement worden samengesteld volgens het algemeen mannenkiesrecht, terwijl met behulp van de evenredige vertegenwoordiging en den stemplicht zal worden gepoogd, de Tweede Kamer der Staten-Generaal zooveel mogelijk te doen zijn een getrouwe resultante van den wil der natie. Wel zal de vrouw nog verstoken zijn van haar burgerrecht, doch dat in de rangen van het kiezersvolk ook zeer zal rekening worden gehouden met de maatschappelijke rechten en belangen van de vrouwelijke helft der natie, mag veilig worden aangenomen, al kan dit de politieke rechteloosheid der vrouw verontschuldigen noch vergoelijken.

Merkwaardig is, dat juist nu de waardeering van het Parlement in de natie schijnbaar veel te wenschen overlaat. Wat er zoo hier en daar verluidt zou doen vermoeden, dat in verschillende volksgroepen een soort van kleinachting bestaat voor de werkzaamheden van het Parlement, een kleinachting, die veel weg heeft van een misprijzing van het parlementaire stelsel. Dat dit zonder meer zou veranderen met de invoering van het algemeen verplicht kiesrecht, is moeilijk te veronderstellen. In bepaalde kringen der natie zal dan wellicht juist de ontstemming over de parlementaire werkzaamheden toenemen. De bezittende klasse, met hare gestudeerden, (ik spreek hier met opzet niet van ,,intellektueelen'', omdat met de toeneming der demokratie deze begrippen elkander niet meer dekken) zal dan eerder nog meer kleinachting gaan gevoelen voor de Volkvertegenwoordiging. In de kringen van kleine burgerij en proletariaat zal ze evenmin door volstrekte demokratiseering van ons kiesstelsel worden weggenomen. En dat ze ook zelfs in proletarische kringen bestaat, valt reeds met het oog op het nog altijd bestaande en hier en daar toenemende antiparlementarisme en syndikalisme niet te loochenen. De verkiezingen over de grondwetsherziening in Juni hebben de aanwezigheid getoond van een oppositiegroep, die te sterk is om geheel te worden genegeerd. Dat het parool: tegen de grondwetsherziening nog bij duizenden weerklank vond, mag zijn oorzaak vinden in tal van omstandigheden die vooral in verband staan met den oorlogstoestand

en de levensmiddelenvoorziening, zonder een bepaalde antipathie jegens het Parlement en het parlementaire stelsel is ze niet te verklaren.

Wil men een symptoom van het in de kringen der gegoede burgerij heerschende gebrek aan waardeering van het Parlement, dan leze men een der eervol vermelde puntdichten in het bourgeois-blad bij uitnemendheid, de Haagsche Post, en wel in het no. van 2 Juni 1917, luidende:

In Memoriam Tweede Kamer.
In Holland is steeds het gewoonte gebleken,
Om van de dooden nooit kwaad te spreken.
Ik wijd daarom u slechts deez' kortbondige ode:
,,Rust in eeuwige stilte, dierbare doode''.

Ik wil deze uiting natuurlijk niet te hoog aanslaan. Ze is wellicht afkomstig van een min of meer pienteren gymnasiast of hoogere burgerscholier, wiens meening weinig waarde heeft. Doch dat een ernstig modeblad zulk een stukje ,,poëzie'' kan opnemen, is toch niet geheel zonder beteekenis. Een deel der pers zoekt zijn populariteit door op laatdunkende wijze over de Kamer te schrijven. De bekende groene weekbladen smalen op de ,,honderd wauwelaars'', stellen menigmaal het gesprokene in dit kollege opzettelijk verkeerd voor en trachten de Kamerleden telkens als zij het kunnen aan de algemeene verachting prijs te geven. Een laffe aanval op zijn medeleden als van den heer Nierstrasz wordt in dit soort van pers toegejuicht. Dagbladen als ,,De Telegraaf'' zoeken hun succes door te spreken van ,,politiek geknoei'' als de politieke partijen, geheel logisch, bij een verkiezing over de grondwetsherziening ,,laten zitten wat zit'', omdat er over die grondwetsherziening nu eenmaal overeenstemming bestaat. De Kamerfraktiën zelve krijgen hiervan bovendien de schuld. Billijke maatregelen, als de verhooging van het salaris der Kamerleden en hun pensioneering als ze uitvallen, worden op de meest onwelwillende wijze besproken. De bekende Haagsche korrespondent van het ,,Handelsblad'' smaalt voortdurend op de ,,honderd koninkjes'' van het Binnenhof. Enz. enz. Het lezend publiek slikt dit alles, protesteert er blijkbaar niet tegen — terwijl het in dagen van verkiezing grootendeels zich afslooft om den man zijner keuze naar de Volksvertegenwoordiging af te vaardigen! Konservatieve aristokraten, op winst beluste bourgeois en ,,revolutionaire'' arbeiders reiken op dit gebied elkander de hand.

Deze kleineering van het Parlement en van de parlementaire werkzaamheden dateert niet van gisteren of vandaag, ook niet in Nederland. Reeds vóór 1913 gevoelde de heer D. Hans, Kameroverzichtschrijver, zich verplicht, het Parlement tegenover de talrijke bedillaars in bescher-

ming te nemen. [1]) ,,Met name ons parlement, dat zich in meer dan één opzicht gunstig van zijn broeders onderscheidt, heeft recht op heel wat meer waardeering en vertrouwen, dan het geniet... Daarom : men zegge zijn sympathie aan het parlement niet op. ...En diegenen onder ons volk, die minachtend den neus ophalen voor de politiek en dus voor het parlement, zij keeren tot zichzelven in. Want ook zij hebben ongelijk.'' Zoo heette het op bladz. 214.

Sedert dien is het evenwel niet beter geworden en ook in andere parlementair-geregeerde landen, behalve misschien in Engeland, is hetzelfde verschijnsel sedert lang waar te nemen. De vraag dringt zich dan ook op: zou het mogelijk zijn, dat tezelfder tijd, dat in ons land het arbeidende volk zijn volle macht in parlementair opzicht zal kunnen beginnen te ontplooien; dat in Rusland het proletariaat en de demokratische burgerij het pleit voor een wezenlijke demokratie, met een machtige Volksvertegenwoordiging, winnen; in Duitschland en Oostenrijk om het werkelijk parlementaire stelsel de strijd wordt gevoerd, — dat tezelfder tijd de waardeering voor het Parlement als instelling beduidend zou afnemen, ja, zou wegsterven? Het zou wel verbijsterend zijn! Want men vergete niet, dat de ,,nieuwe organen'', waarvan sommigen de opkomst verwachten, er bij lange na nog niet zijn en dat dus het toenemen van de door ons waargenomen tendens lichtelijk een versterking van het despotisme (tenzij van de anarchie) zou kunnen beteekenen. De volkssoevereiniteit kan zich nu eenmaal niet uiten in de samenstelling van gemeenteraden en provinciale staten alleen of door het invloed oefenen op de Regeering des lands door het houden van betoogingen in pers of vergaderingen buiten een Volksvertegenwoordiging. De stem des volks dient gehoord zoo dicht mogelijk bij en in overleg met de Regeering.

Ik weet wel, dat het zoover nog lang niet is. Maar toch is het m.i. de moeite waard, den tegenstand tegen het Parlement min of meer te ontleden en nader te bezien en zich af te vragen of er omstandigheden en verkeerdheden zijn, die zulk een antipathie eenigermate wettigen. Alsook of er misschien middelen te vinden zijn, om die min of meer onbewust anti-parlementaire gevoelens terug te dringen, door aan werkelijk gegronde grieven tegemoet te komen. Te meer kan dit gewenscht zijn, daar ook in eigen kring wel eens meeningen zijn geuit, die duiden op een veroordeeling van het parlementaire stelsel. Ik wijs slechts op uitlatingen van Troelstra in de interparlementaire socialistische konferentie te Stuttgart in 1907 en in de Tweede Kamer in 1913, waarop ik nader terugkom.

---

[1]) In een werkje, getiteld ,,Het Nederlandsche Parlement'', bij P. N. van Kampen en Zoon, te Amsterdam. Het jaartal van verschijnen ontbreekt.

De vragen, welke ik mij te dezer plaatse wensch te stellen en zooveel mogelijk zou willen beantwoorden, zijn de volgende:

1. Wat is de beteekenis en de waarde van de kritiek, waaraan ook in Nederland het Parlement blootstaat?

2. Is het parlementaire stelsel wellicht veroordeeld als verouderd, en is het Parlement misschien gedoemd om te verdwijnen en plaats te maken voor andere wetgevende of regelende organen der gemeenschap?

3. Welke verbeteringen kunnen in het parlementaire stelsel worden aangebracht, zoodat het meer tot zijn recht komt en beter voldoet aan rechtmatig gekoesterde verwachtingen?

II.

HET WEZEN DER KRITIEK.

Het psychologisch element is bij de beoordeeling van de kritiek op het Parlement niet geheel te verwaarloozen. Lang niet alle gevoelens en uitingen zijn te verklaren door klasse-tegenstellingen of wèlgevestigde overtuigingen. Kleine faktoren spelen zonder twijfel een rol. Ondanks hetgeen hiervóór werd aangestipt, zou men trouwens verkeerd doen, de waargenomen onsympathieke houding jegens de Volksvertegenwoordiging te overschatten en vooral: het verschijnsel algemeen als ernstig en principiëel te beschouwen. Een goed deel der onbillijke kritiek is het gevolg van onkunde en oppervlakkig oordeel, waarvan ook andere instellingen de gevolgen ondervinden. Ook is ze trouwens meermalen van vrij onschuldigen aard. Hieronder rangschik ik spotternijen en geestigheden, waartoe de parlementaire werkzaamheden gemakkelijk aanleiding geven. Schier iedere partij heeft hare spotbladen, die, meermalen verlegen om stof, natuurlijk putten uit de steeds rijk voorziene bron der parlementaire handelingen. De woordvoerders en daden van de tegenpartijen moeten het dan hoofdzakelijk ontgelden, doch ook de parlementsleden in het algemeen, onverschillig van welke kleur. Het publieke leven zou zeer worden verarmd, als uit deze bron niet langer zou worden geput. Geen verstandig mensch neemt daaraan ernstig aanstoot; al gaan niet allen zoo ver als dr. Kuyper, die een voorrede schreef voor een verzameling karikaturen op zijn persoon. De satyre op de verst afgelegen partijen is natuurlijk het scherpst en voor die partijen en hare aanhangers het onaangenaamst, en de spotprenten van Hahn waren dan ook door den leider der anti-revolutionairen volstrekt niet te verkroppen, waarvan hij getuigenis aflegde in diezelfde voorrede. Men moet evenwel die karikaturen op tegenstanders niet al te hoog opnemen en dit soort attisch zout zelf op zijn beurt „cum grano salis" genieten. Voorwerp van spot is niet slechts een lichaam als het Parlement, ook de

politieke partijen zelve staan er aan bloot, zonder dat men zich er al te zeer aan behoeft te ergeren. Bekend is hoe Frederik de Groote eens een spotprent op zijn persoon lager wenschte te hangen, opdat ze beter zou kunnen worden gezien. Na een ouderwetsch ruzie-kongres van onze eigen partij b.v., zag ik eens in een revue een geweldige herrie schoppen, waarbij de compère vermanend uitriep: Stil een beetje, je bent hier niet op een kongres van de S. D. A. P.! De uitval was raak, ik ergerde mij wel even; maar al spoedig moest ik toch erkennen, dat de maker van de revue wel een beetje gelijk had en de les door mijn partij verdiend was! Zoo kan zelfs een Volksvertegenwoordiging uit een goed gelukte charge wel eens iets leeren.

Dit hekelen van de verschillende afgevaardigden en in het zonnetje zetten van het gansche kollege is dan ook volstrekt niet erg, mits niet deze kritiek al te ernstig wordt opgenomen en de meerderheid der natie niet onder den indruk komt, dat het heele kollege, als verzameling van individuen en als instelling, minderwaardig is. Want het Parlement leent zich juist zoo prachtig tot spot en satyre, wijl bijna al zijn handelingen o p e n b a a r zijn. Iedere fout, elke eigenaardigheid van zijn gestie valt op. Een ongelukkig beeld in een redevoering, een vreemd aandoende eigenschap van een zijner leden, de eigenaardigheid van zijn gewoonten — ze zijn onmiddellijk publiek domein. Neem b.v. ook eens de diepe teleurstelling van den eerzamen burger of de net-opgevoede burgeres, die voor het eerst op een der openbare tribunes plaats neemt. Welk een ontgoocheling als daar die Kamerleden, zelfs met de eigen hooggeachte afgevaardigde inkluis, door elkaar scharrelen als marktbezoekers en soms meerendeels niet luisteren naar den geachten spreker! Die nonchalance in een vergadering met zulk een plechtigen klank valt den bezoeker even nuchter op het lijf als de hofjesjuffrouw, die in een moderne roman den graaf en de gravin elkander met jij en jou ziet aanspreken. In de kortstondige vergadering in stad en dorp gaat het natuurlijk veel rustiger toe. De bezoeker weet ook niet, dat het o n m o g e l ij k is, naar iederen spreker te luisteren en dat de leden dikwijls onderlinge gesprekken m o e t e n voeren om bij de samenstelling van een wetsontwerp of bij het nemen van een beslissing ten spoedigste tot een dragelijk resultaat te komen.

In het algemeen, trouwens, is de gemiddelde Nederlander zeer onkundig omtrent hetgeen er in de Kamer geschiedt. De kleine dagbladen leveren liever vele gemengde berichten, dan eenigszins behoorlijke Kamerverslagen. Alle wetsontwerpen en kwestiën te volgen, met kennis van zaken over a l l e aanhangige onderwerpen te oordeelen, is ook zelfs voor een afgevaardigde niet mogelijk. Maar het gewone publiek begrijpt niets van de moeilijkheden van het wetten

maken. Het merkt alleen, dat er over een onderwerp ,,langdurig'' wordt beraadslaagd; de persoverzichten, geschreven door menschen die zich op de tribune dikwijls terecht vervelen, bevestigen dat de debatten ,,eindeloos'' zijn, en de indruk ontstaat allicht, dat die parlementsleden vreeselijke kletsmeiers zijn.

Zeer dikwijls heeft het publiek een geheel verkeerd denkbeeld omtrent den gang van zaken en de noodzakelijkheid daarvan. Zoo b.v. hebben zich klaarblijkelijk tal van menschen er aan geërgerd, dat gedurende den tijd van oorlogsgevaar en levensmiddelen-nood de Tweede Kamer langdurig beraadslaagde over de grondwetsherziening. De ,,piepers'', de petroleum, de kolennood en zooveel meer interesseerden immers de bevolking in veel sterker mate. De daden van de oorlogvoerende mogendheden ten nadeele van onze volksvoeding waren direkt belangrijker. Onbewusten en onnadenkenden moesten haast wel meenen, dat de Kamer dáárvoor niets of weinig voelde, alleen voor ,,politieke'' kwestiën warm liep. Dat, ook zonder grondswetsherziening, de Kamer niet alle dagen met de regeering over levensmiddelen-nood en oorlogspolitiek kan spreken; dat de ministers dan niet hun werk zouden kunnen verrichten en het daar niets beter, eerder slechter van zou worden; dat tusschen de debatten door nog voortdurend vragen en antwoorden over de voedselvoorziening, de deportatie van Belgen, de neutraliteits-politiek en zooveel meer werden gewisseld; dat de grondwetsherziening om te komen tot algemeen kiesrecht óók een faktor tot betere voedselvoorziening kan zijn voor de toekomst; dat deze herziening eenmaal op het regeeringsprogram stond en dat — lest best — inzake den levensmiddelen- en woningnood in de verloopen drie jaren, ondanks al het andere werk, zéér veel is tot stand gebracht — dat alles werd door een aantal burgers en burgeressen niet begrepen. Zij hadden er geen besef van, en zelfs partijgenooten zijn er, die tamelijk oppervlakkig over dit alles redeneerden. Trouwens, a l s de Kamer eens had gehandeld volgens recept van dezen man van de straat en van de sociëteit, wat zou spoedig de kreet zijn opgegaan: ze kletsen er eindeloos over en beroerd blijft het toch!

Aan zulke onbillijke beoordeeling zal steeds ieder openbaar kollege blootstaan. Met sensatie- en schandaalzucht van onnadenkenden zal ook in de toekomst ieder openbaar lichaam hebben te worstelen. Zelfs de besturen onzer politieke en vakvereenigingen, misschien nog erger die van de koöperatie, hebben er voortdurend mede te kampen. Zoolang de arbeidersbeweging bestaat is er gescholden op de ongelukkigen, die een bestuursfunktie aanvaardden. Als het grof gaat, heet de penningmeester of de bezoldigde bestuurder een individu, dat mooi weer speelt van de centen der arbeiders; bij minder grove beoordeeling zijn toch

allicht de bestuurders in de oogen van menig lid ,,kerels van niks'', die lang niet genoeg uitvoeren en de zaak veel beter zouden kunnen aanpakken. Deze zucht tot onbillijke kritiek is een der karaktertrekken van ons volk, in 't bizonder omdat het anarchistisch is aangelegd; een zucht echter, die altijd nog te verkiezen is boven slaafsche onderworpenheid aan ,,gestelde machten'', in welken levenskring ook.

Daarbij is kleine afgunst een andere eigenschap van menigeen uit de groote massa, onverschillig uit welke klasse hij voortkomt. Hoelang is er gescholden op de tweeduizend gulden traktement der Kamerleden! Tot dat nu zelfs arbeiders, die zelf van veel minder leven moeten, u weten te vertellen, dat men dáárvan toch geen ,,meneer'' en Kamerlid kan zijn! Toch was de weerklank, die verwijten van lieden als mr. Sam. van Houten ontmoette over het pensioen der leden, een symptoom van de kleine afgunst, die velen in ons volk bezielt. Zelfs op het kongres der S. D. A. P. werd de klacht nog, zij het schuchter, gehoord! Het algemeen demokratisch belang dat er in steekt, dat de kiezers, onbekommerd over zijn boterham, een in 's lands dienst versleten afgevaardigde zijn afscheid kunnen geven, werd niet algemeen gezien; maar dat die rakkers van Kamerleden zich zelven een pensioen toekenden (waarvan misschien weinigen of géén hunner in afzienbaren tijd wenschen te profiteeren) dat was in de oogen van menigen eerzamen kruidenier een schandaal.

Een alom in de wereld gehoorde klacht is die over de ,,breedsprakigheid'' van de parlementen. In ieder land is er over geweeklaagd — en niet steeds ten onrechte. De langdurige debatten, het geharrewar in de diskussiën soms, ze zijn vanzelfsprekend een voorwerp van afkeuring. Op de zaak zelve kom ik terug, de grief is niet geheel onjuist. Maar vergeten wordt, dat dit volstrekt geen speciaal kenmerk is van de Volksvertegenwoordiging. Schier iedere groote vergadering, die lang bijeen is, bijna elk kongres, geeft aanleiding tot de klacht, en op ieder kollege, dat eenigszins langdurig in het openbaar vergadert, zal die kritiek toepasselijk zijn. Neem welk kongres ook, steeds staat het bloot aan het gevaar van te vervallen in langgerekte en banale diskussiën. Laat men iedereen het woord voeren zoolang en zoo vaak hij verkiest, steeds zal zulk een vergadering lijden aan te veel en onbenullig gepraat. Steeds zijn er sprekers, die een eindelooze rede al of niet hoorbaar uitspreken of voorlezen. Bijna in iedere vergadering is er een dwaas, die verveelt of ergert. Zelfs op begrafenissen ontbreekt de onbescheiden spreker, die zichzelven het liefst hoort en anderen verveelt, niet. Menigeen zal zich, bij het volgen der Kamerdebatten, wel eens afvragen, hoe er nu altijd over die eeuwige wetten-

makerij zoo veel te redeneeren valt. Maar evenzoo vraagt een ander zich b.v. af, hoe na 18 eeuwen Christendom en zeker toch wel 15 eeuwen Bijbelkritiek de theologen altijd weer, telken jare, dagenlang, kunnen zagen over hetgeen er eigenlijk in den Bijbel staat, over wat er niet in staat en wat erin staan moest. En toch bleek daar een predikant, wien ik die opmerking maakte, tot mijn verbazing juist zeer trotsch op te zijn. Ik weet daar blijkbaar te weinig van en kan dus al dat geredeneer over „de Schrift" ook niet op de juiste waarde schatten! Hoe vele professoren doen overigens niet hunne kolleges verloopen door slechte voorbereiding en eentonige voordracht? Men wijt in het bizonder aan het Parlement, wat in 't algemeen de geaardheid is van heel een volk, n.l. breedsprakigheid en grootdoenerij in het redevoeren. Is de Volksvertegenwoordiging een min of meer getrouwe afspiegeling van de natie zelve, dan is niet te verwonderen, dat haar ook de gebreken van die natie aankleven. Zij loopen daar alleen wat meer in het oog dan elders, omdat de Kamer nu eenmaal zoo veel en zoo dikwijls vergadert.

Onmiddellijk hiermede in verband staat de klacht over de traagheid, waarmede het Parlement in den regel werkt. Inderdaad, stapels wetsontwerpen liggen sedert jaren op afdoening te wachten en het druischt regelrecht in tegen de belangen van hen, die wachten op hervormingen op sociaal gebied, dat deze toestand wordt bestendigd. De mogelijkheid om een omvangrijk wetsontwerp te behandelen in een eenigszins kort tijdsverloop is schier uitgesloten, ofschoon soms de Kamer daadwerkelijk toont, zelfs een groot ontwerp spoedig te kunnen behandelen. Deze langzaamheid in de afdoening — nog niet geheel te vereenzelvigen met breedsprakigheid — is op den duur niet te dulden en daarop moet iets worden gevonden, met behoud van de rechten der Volksvertegenwoordiging.

Doch ook deze kritiek treft niet het Parlement als instelling, zelfs niet steeds in volle mate de leden ernstig als korps, doch treft voornamelijk de inrichting en de werkwijze, die aan verbetering onderhevig zijn en waarop ik terug kom.

Evenmin kan het instituut van het Parlement worden be- en veroordeeld naar de tafreelen van obstruktie en verwarring, die b.v. voorkomen in de Oostenrijksch-Hongaarsche volksvertegenwoordigingen; toestanden, die voortspruiten uit de hopelooze ingewikkeldheid der Donau-monarchie. Zeker duidt op een ontaarding van het parlementaire stelsel de wijze, waarop gedurende langen tijd na 1870 de Fransche Kamer omsolde met de ministeries en intrigeerde met deelneming aan de regeering tot inzet. Doch niet alleen is dit voorbeeld eenig in Europa, zelfs daar is de toestand in de laatste tien à vijftien jaren zeer verbeterd.

Het moet inderdaad een slechten indruk maken, dat in een tijd,

dat dringend behoefte is aan de totstandkoming van goede wetten, zoo dikwijls de Kamer niet kan beginnen wegens het ontbreken van het z.g. quorum van 51 leden. De bevolking zelf moet overal en schier altijd ,,op tijd'' aanwezig zijn op haar werk. Reeds op school leert ze, dat te laat komen wordt gevolgd door straf. Op de werkplaats, op kantoor, overal waar geregeld gewerkt wordt, wordt te laat komen of wegblijven op de eene of de andere wijze gewroken. En van de honderd Kamerleden blijven er zelfs in den drukken tijd wel de helft weg, zoodat de Kamer hare werkzaamheden niet kan voortzetten en ministers onverrichterzake uit wandelen worden gestuurd. Tezelfdertijd dat dit werd afgekeurd, wordt echter gesmaald op ,,beroepspolitici'' en wordt een Nierstrasz toegejuicht, die beweert dat er meer ,,zakenmenschen'' moeten worden gekozen en dat de Kamer veel minder zal moeten vergaderen, en wordt met de poging, om door het instellen van een presentiegeld het absentisme te bestrijden, volop den draak gestoken! Zóó onberekenbaar is ook op dit gebied de kritiek op het Parlement. Juist het drijven van zaken naast het Kamerlidmaatschap, bij een lage schadeloosstelling, werkt het absentisme (zij het ook niet uitsluitend) in de hand.

Wat betreft de liefde voor zakenmenschen als volksvertegenwoordigers, met achterstelling van de z.g. ,,beroepspolitici'', behoeft het haast geen betoog, dat iemand met vele partikuliere bezigheden geen werkzaam Kamerlid kàn zijn. Dat was wellicht vroeger mogelijk, toen de wetgevers slechts voor enkele weken per jaar werden opgeroepen, thans is het onmogelijk. Maar het is ook niet noodig. Iedere afgevaardigde komt uit een zeker niveau en brengt daaruit zijn kennis en ervaring mede. Hij onderhoudt allicht zijn konnekties en relaties en kan zich verder in alle kwestiën inwerken, door met menschen uit allerlei kringen te spreken, hetgeen hij doorgaans ook doet. Een rechter en een advokaat moeten ook over alle zaken in de maatschappij oordeelen, toch worden door henzelven geen zaken gedaan. Zij laten zich echter door belanghebbenden en deskundigen voorlichten en zijn met een beetje talent zeer wel in staat, over de voorkomende vraagstukken te oordeelen. Juist zij behoeven ook niet vast te zitten in vooroordeelen, die heerschen in de kringen van één bepaald bedrijf of een groep van aanverwante bedrijven.

Doch al ware dit alles niet zoo, dan nog was er geen recht om deswege op het Parlement als instelling of als korps van personen af te geven, daar de kiezers de mannen, die te gemakkelijk zijn om hun plicht te kennen en te onpraktisch om hun taak naar behooren waar te nemen, toch hebben gekozen. Laten zij dan uitzien naar anderen, die hun plicht wèl kennen. Men zou kunnen aanvoeren, dat ik deze grieven

dan ook niet behoefde te releveeren, doch al te licht kan op een geheel instituut worden overgebracht het odium, dat drukt op bepaalde personen, die van dat instituut deel uitmaken. En er ligt de arbeidersklasse te veel gelegen aan de waardeering van de instelling der Volksvertegenwoordiging om niet, door de zaak van alle kanten te bekijken, verkeerde oordeelvellingen te bestrijden. Het zou ellendig zijn, als in de arbeidersklasse zelve het gebrek aan waardeering voor het politieke lichaam bij uitnemendheid toenam, mede doordat het onderscheidingsvermogen werd beneveld.

Een goed deel van den slechten roep, die van het Parlement naar sommige kringen uitgaat, heeft het te danken aan de Pers. In zekeren zin bestaat er tusschen Parlement en Pers een antagonisme. Eenige jaren geleden beriepen journalisten als de heer Elout zich zelfs op een volksvertegenwoordiging par excellence, die de Pers zou vormen. Natuurlijk kan de journalist zich wat dit betreft geen oogenblik met den werkelijken volksvertegenwoordiger vergelijken. Wie koos den afgevaardigde naar de Staten-Generaal? Een krachtens de wet gevormd kiezerskorps; straks zullen dat bijna alle mannen zijn van 25 jaar en hooger. En wie kozen de redakteuren van de bladen? Buiten de arbeidersbeweging en enkele uitzonderingen daargelaten — één uitgever of een kapitalistische kombinatie van eenige personen. Zij zijn aan schier niemand verantwoording schuldig, terwijl de Kamerleden eens in de vier jaren voor de kiezers moeten verschijnen. Dat zegt alles. De kapitalistische pers heeft geen enkel recht om zich als vertegenwoordiging des volks te presenteeren. Toch is het deze pers vooral, in haar geheel genomen, die zich voortdurend uitslooft om de Kamer bij de bevolking in diskrediet te brengen. Er zijn uitzonderingen, maar hoeveel gal wordt uitgespuwd over de handelingen van het Parlement door overzichtschrijvers, die menigmaal pas de H. B. S. hebben verlaten, is ongeloofelijk. Menigmaal is de kennis van het te behandelen onderwerp bij den man van de Pers uitstekend; zeer dikwijls echter ook maakt zich de overzichtschrijver, vooral die der kleine pers, daarover volstrekt niet druk en bepaalt hij zich er toe, de afgevaardigden in de maling te nemen of de Kamer laatdunkend te behandelen. Er zijn voorbeelden, dat overzichtschrijvers geregeld afwezig waren uit de Kamer en toch maar slechte „persoonlijke indrukken" in hun krant weergaven, indrukken, die ze eenvoudig niet konden ontvangen, omdat ze afwezig waren! Maar de lezer geniet het geschrevene met onschuldig gemoed, omdat het toch in zijn krantje „gedrukt" staat! En een getrouw verslag krijgt hij niet onder de oogen.

Daartegenover staat, dat het instituut de Pers aan minstens evenveel gebreken schuldig staat als het Parlement. Hoevele onjuiste, valsche

geruchten worden daarin gelanceerd, die een dag of een week later al of niet worden tegengesproken! Hoevele kolommen onbeduidend sensatienieuws worden erin afgeleverd! Welk een onzalige ophitserij en welk een schromelijk onjuiste ,,voorlichting'' treft men er in aan! Hoe menigmaal wordt de publieke opinie er door vergiftigd! Dit alles is menschelijk, ,,le journal c'est un monsieur'', de krant is een mijnheer, zegt men in Frankrijk; de schrijvers zijn menschen. Maar dat de afgevaardigden naar het Parlement ook slechts menschen zijn met menschelijke gebreken, dat wordt te dikwijls vergeten, of liever, dat wordt hun ten kwade geduid en vaak op onbillijke wijze ingepeperd. Hoe onzinnig de Kamerleden als ensemble worden beoordeeld blijkt vooral hieruit, dat zij reeds voor het afsterven van dr. Bos en anderen voor één minderwaardig stelletje werden uitgekreten, terwijl na den dood van Bos, Tydeman en anderen werd beweerd, dat de Kamer dáárdoor zoo was gedaald in gehalte, dat er n u de geur af was. Maar vóór hun dood werden zij met de rest over één kam geschoren!

Ik zal den lezer sparen de bespreking van de steeds herhaalde klacht, gehoord in de kringen der bourgeoisie, dat ,,het peil'' van de Kamer voortdurend daalt. De klacht is zoo oud als de weg naar Rome (zie overigens later in dit opstel). Het is een bourgeois-klacht bij uitnemendheid en er staat tegenover, dat menig klasse-genoot van ,,de Groote Club'', de ,,Heerensociëteit'', juist het Kamerverslag het liefst leest als er een relletje in 's lands vergaderzaal heeft plaats gehad.

Stappen wij van de kleinere en meer alledaagsche motieven af, dan moeten wij konstateeren, dat het gebrek aan waardeering van het Parlement voornamelijk komt in een tijd, dat de meest intellektueele of invloedrijke klassen en bevolkingsgroepen van de parlementaire instellingen hebben geprofiteerd en er voor 't vervolg in hoofdzaak voor hun klasse slechts onheil van duchten. De groote burgerij was geestdriftig vóór het Parlement, toen het er om ging, hare rechten te veroveren en te konsolideeren op de aristokratie, op het konservatisme van de eerste helft der 19e eeuw. Ruzie en geharrewar had men in de Kamer toen evenzeer als nu. Thorbecke verliet zelfs de zaal als zijn felste tegenstander het woord kreeg. In den strijd om de prerogatieven der Kroon tegenover de rechten van het Parlement, ging het soms hevig toe. Ook trouwens over de financiën, de koloniale politiek en andere aangelegenheden.

,,Den 22en November'' (1864), schrijft mr. W. J. van Welderen Rengers in zijn bekende ,,Schets eener Parlementaire Geschiedenis van Nederland sedert 1849'', ,,scheen in de vergaderzaal der Tweede Kamer een wedstrijd te zijn geopend, waarbij de prijs zou worden uitge-

keerd aan hem, die de hatelijkste verdachtmaking of de scherpste beschuldiging aan zijnen staatkundigen tegenstander wist toe te voegen." [1]) Zoo werd de strijd gevoerd tusschen Thorbeckianen, volgelingen van Groen en die van Van Zuylen van Nijevelt! De afgevaardigde voor Winschoten klaagde bitter over den ,,toon, die in het debat heeft geheerscht".

Het ,,peil van het debat" is sedert dus weinig of niet gedaald, al is de uitdrukking ,,smerige bende" bizonder kras.

Maar de bourgeoisie had haar hoop op de vertegenwoordiging van haar klasse gevestigd. Tegenover den Koning hield zij de rechten van het Parlement hoog, en in 1887 waren mannen als Van Houten, Schaepman, Kerkwijk en de Savornin Lohman zóó gekant tegen z.g. ,,koninklijke" regeeringen, die tegenover het Parlement hare rechten wilden handhaven, dat zij opkwamen voor de grootst mogelijke gelegenheid voor Kamerleden om tevens minister te zijn. Er mocht geen tegenstelling zijn tusschen regeering en volksvertegenwoordiging. Lohman verdedigde ,,een zuiver parlementaire regeering". Een voorstel van deze strekking verkreeg 20 van de 68 stemmen en bracht het niet verder, in hoofdzaak omdat minister Heemskerk de kabinetskwestie stelde. Later is de heer Lohman teruggekrabbeld en zijn zoon mr. W. H. de Savornin Lohman wil van zulke demokratische dingen weinig of niets weten.

Gaandeweg krijgt een beduidend deel der burgerij de aardigheid van het Parlement af. In 1886 moet prof. mr. P. W. A. Cort v. d. Linden in zijn boek ,,Richting en Beleid der Liberale Partij" den parlementairen regeeringsvorm verdedigen tegenover ,,niet weinigen", die meenen ,,dat de taak van het parlementarisme zou zijn volbracht". [2])

Het is of de bezittende klasse een flauw vermoeden heeft — vooral met het oog op hetgeen in Frankrijk geschiedde — dat wat er nog komen zal als resultaat van de parlementaire instellingen, niets zal zijn dan te haren nadeele. Eenerzijds natuurlijk in die jaren reeds de veroordeeling van het census-parlement door de breede schare van niet-kiezers, anderzijds de vrees, dat nieuwe demokratische wetgeving slechts zal tornen aan de voorrechten der kapitalisten van alle gading en met harde hand zal ingrijpen in den geldbuidel der renteniers. In zijn Voorrede van de vermelde ,,Schets eener Parlementaire Geschiedenis" zegt mr. van Welderen Rengers o.m.: ,,Betrekkelijk weinigen herinneren zich hoe vurig die staatkundige rechten werden begeerd en welke verwachtingen door een thans bijna verdwenen geslacht werden gekoesterd van een regeeringsvorm, waardoor de burgerij de haar te lang onthouden invloed bij 's lands bestuur werd verzekerd. Van de

---

[1]) Op bladz. 285, Ie deel. [2]) Bladz. 61.

destijds heerschende opgewekte stemming is thans weinig te bespeuren. De uitbundige lof, vroeger aan de staatsregeling van 1848 toegebracht, wordt zelden meer vernomen en de twijfel of de konstitutioneele veste, ook na de versterking van 1887, bestand zal blijken tegen den zich openbarenden geest van wantrouwen in hare deugdelijkheid, zelfs door ernstige mannen gedeeld. De uitingen van misnoegen en onvoldaanheid, vroeger tegen de raadslieden der kroon vernomen, worden thans, vaak met niet minder hevigheid, tegen de grondwettige vertegenwoordiging der natie aangevoerd." Het zou intusschen erger worden!

Thans konstateert de eerzame bourgeois een groote toeneming der sociaal-demokratie in de Kamer en met een daaraan evenredigen invloed. De heer Roodhuyzen, die meer thuis is in de kringen der liberalen dan wij, schreef 16 Juni j.l. in de „Vaderlander" over de konservatieven van nu:

„Een parlement toch was in de oogen van de conservatieven zeer goed, toen wij nog onder een zeer beperkt kiesrecht leefden, dat eene Kamer van zoo goed als enkel goed gesitueerde en behoorlijk gefortuneerde leden waarborgde, maar sinds de Kieswet-Van Houten ons een Parlement gaf, waarin dat niet meer het geval was, en waarin zelfs de voorzittersstoel nu en dan ingenomen werd door den sociaal-democraat, was het heelemaal mis. Wij hebben dat gezien bij den val van Treub (gevallen onder leiding van de sociaaldemokraten, Sch.), toen over het Parlement heen eenige conservatieve heeren probeeren wilden dien Minister toch te behouden."

Hoe ruim de „Vaderlander" hier het woord „konservatieven" opvat, blijkt uit den laatstaangehaalden volzin: de adressanten waren voor een goed deel wasch-echte liberalen. Onder de z.g. vrijzinnigen zitten heel wat van deze konservatieven, anders zouden de bestrijders der grondwetsherziening — zelfs waar louter een kandidaat der S. D. P. gesteld was! — niet zooveel stemmen hebben gekregen. En met deze faktoren voor oogen wordt ook begrijpelijk, hoe een mallotig-filosofische professor als Bolland, volgens een schrijfster in het „Maandblad van de Vereen. v. Vrouwenkiesrecht" (van 15 Juni j.l.) de scherpste uiting aan dit gevoel van onbehagelijkheid onder de bourgeoisie over het Parlement kon geven, door „herhaaldelijk in zijn voordrachten te zeggen: „over 25 jaar zal er geen fatsoenlijk man meer in de Kamer willen zitten!" Dat zal ook wel een voorspelling zijn met het oog op de toenemende sociaaldemokratie, zelfs al was de professor zich dit niet geheel bewust.

De heer H. Pijttersen haalt in zijn boekje over „De Volksvertegenwoordiging" [1]) de meening van den oud-liberalen mr. J. H. Valkenier Kips in de „Tijdspiegel" van Maart 1908 aan, waarin deze dekreteert „het faillissement van het parlementaire stelsel" en fulmineert tegen de moderne volksvertegenwoordigers — blijkbaar de socialisten — die

[1]) 1908, bij Cohen en Zonen, Amsterdam, bladz. 139.

volgens hem zijn: ,,Gewetenlooze schreeuwers, beunhazen en volksleiders, bezig uit alle macht de vloot en 't leger af te breken, spekuleerende op de neigingen der massa, die wel lusten plukken wil van de orde en welvaart door beide verzekerd, maar de lasten liever niet draagt.''

De zuivere bourgeois-verachting voor het ,,plebs'', wiens vertegenwoordigers het Parlement onveilig maken! [1])

Van internationaal standpunt vindt men de meening der burgerlijke klassen misschien het meest treffend geaccentueerd in de woorden van den Duitschen professor Georg Jellinek, waar deze (op bladz. 72 en 73) in zijn werkje ,,Verfassungsänderung und Verfassungswandlung'' zegt: ,,Het is een niet te ontkennen historisch feit, dat de Volksvertegenwoordigingen (Volkskammern) op het vasteland hun glanspunt bereikten in den tijd, dat zij aan het beperkt kiesrecht ontsproten of toen zij bij nog niet ver genoeg gevorderde demokratiseering der maatschappij vrijwillig de leiding overlieten aan personen, die uitmuntten door hun sociale positie of uitstekende individuëele eigenschappen... Voortschrijdende demokratiseering der maatschappij heeft overal een verlaging van het niveau der parlementen ten gevolge gehad, waarover evenzoo bijna overal luide klachten geuit werden.'' Onder de Nederlandsche klagers noemt de professor alleen... jhr. mr. de Savornin Lohman. Het is maar de vraag, wat men onder het normale peil of niveau van de parlementen verstaat!

Onder de toenemende demokratie wordt ook meer en meer geklaagd, dat de afgevaardigden te veel de kiezers naar den mond praten en zich daardoor verlagen tot werktuigen van ,,god Demos''. Te luisteren naar den wisselenden stroom der volksmeeningen is het verachtelijkste wat geschieden kan. Bij elke hervorming, bij ieder demokratisch of meer sociaal amendement komt de eeuwenoude frase van ,,panem et circenses'', het brood en spelen der Romeinen naar voren. Dat de volksvertegenwoordiging staat onder den invloed der volksmeeningen, geldt als een bizonder verwijt aan haar adres. Vrees om niet herkozen te worden, heet de drijfveer. Dat de geschiedenis herhaaldelijk spreekt van rechters, wier positie niet afhangt van verkiezingen en die toch onder den invloed der volksstemming anders vonnissen dan van hen werd verwacht, wordt verzwegen. Nog in het nieuwste ,,Handboek tot de Staatkundige geschiedenis van Nederland'', door prof. Gosses en dr. Japikse [2]) wordt verklaard, dat in 1672 het Hof van Holland Cornelis de Witt veroordeelde ,,onder den invloed van de

---

[1]) Hiertegenover dient erkend te worden, dat in de ,,Vragen des Tijds'' van Juni j.l. mr. R. Kranenburg betoogt, dat het peil der debatten in het Parlement van 1840—1848 volstrekt niet hooger stond dan dat van heden (bladz. 220).

[2]) Mart. Nijhoff, 1916, bladz. 231.

volksstemming en zonder eenig wettig bewijs van schuld". Maar dat het Parlement ook wel handelt onder den invloed van tijdelijke volksstemmingen, wordt geweten aan de wijze waarop het tot stand komt en dus aan de demokratie zelve.

Sindsdien droomen de stamgasten van de deftige sociëteiten — en lieden uit de middelklasse praten de heeren na — van „een verlicht despoot", die beter dan de „koninkjes" van het Parlement orde en regel op de zaken zoude stellen. Hoe spoedig echter zou die despoot het met de heeren te kwaad krijgen als hij het noodig oordeelde, de heeren te laten betalen meer dan ze kwijt willen zijn en hen de handen binden in het exploiteeren van den arbeider of diens gezin door middel van hun ekonomische macht over den bodem en het kapitaal!

In Nederland, gedurende den wereldoorlog, is bovendien ontstaan een oorlogspartij, die het niet verkroppen kan, dat Nederland niet, als weleer de Zeven Provinciën, een internationale rol meespeelt en het bloed van zijn zonen offert op het altaar van het recht der Ententemogendheden. Nu het Parlement onverzwakt de Regeering steunt, die den vrede wil bewaren en ons land niet het lot wil laten deelen van Roemenië, is er, naar het heet, een ontzettende „klove" tusschen het volk en zijn wettige vertegenwoordiging. Ik zou te veel afdalen naar de sferen der politiek van den dag om hierop verder te gaan. Latere tijden zullen de houding van de Staten-Generaal in deze dagen beter doen waardeeren. De arbeidersklasse, die den vrede wil, heeft geen jaren noodig om de vredelievende houding van het Parlement te respekteeren! De waardeering van de parlementaire instellingen is ten slotte een onderdeel van den klassenstrijd en wordt daardoor beheerscht. Slechts de anarchisten zien dit in hun verdwazing niet in en scharen zich aan de zijde der konservatieve bourgeoisie, dragen koren op den molen dezer kapitalistische kritici.

III.

DE TAAK EN DE WAARDE VAN HET PARLEMENT.

De taak van een modern Parlement of de Volksvertegenwoordiging zou men kunnen omschrijven als volgt:

1. Tegenover de Regeering de rechten van het volk hoog houden en verdedigen, kontrôle uitoefenen op de handelingen der Regeering als uitvoerende macht, in het bizonder ook ten aanzien van de besteding van 's lands gelden.

2. In samenwerking met de Regeering de wetten tot stand brengen, door de Regeering of krachtens eigen parlementair initiatief ingediend.

3. De beginselen van staatsbeleid, die leven onder het Volk, tot uiting brengen, zoowel tegenover de Regeering als tegenover de partijen in de Kamer onderling, en aldus leiding geven aan de openbare meening in de natie.

Dit is een omschrijving in ruwe trekken, die men ook niet met zooveel woorden in de grondwet of de wetten der verschillende rijken zal terug vinden. Alleen de middenmoot, onder 2, en de kontrôle op de geldmiddelen, komt in onze Grondwet formeel ter sprake. Art. 109 zegt: ,,De wetgevende Macht wordt gezamenlijk door den Koning en de Staten-Generaal uitgeoefend." Een afzonderlijke afdeeling regelt de zaken der begrooting en art. 126 zegt uitdrukkelijk, dat aan de wetgevende Macht — dus ook aan de Staten-Generaal — verantwoording omtrent de Rijksuitgaven en -ontvangsten over elk dienstjaar wordt gedaan.

Overigens gaat in het materiëele staatsrecht de macht van het moderne Parlement, zooals het zich voordoet in de Westersche Europeesche landen, als Frankrijk, Engeland, België en Nederland, en ook in de Scandinavische landen, ver boven de gegeven omschrijving uit. Het moderne Parlement regeert mede, deelt de regeerende macht met de eigenlijke Regeering, door middel van de uit te oefenen kritiek, het uitbrengen van een votum door middel van het recht van interpellatie en de daaruit voortvloeiende motie, en door gemeenschappelijk overleg, voornamelijk van de meerderheid of de meerderheidsgroepen, met de Regeering.

De eigenlijke macht van het Parlement is ook niet bepaald omschreven, doch is een vraag van historische wording, van gewoonte; hetgeen zeggen wil, ten slotte, van de mate van demokratie in eenig land. Zou men op den letter afgaan, dan zou de Duitsche Volksvertegenwoordiging meer te zeggen hebben dan de onze. Immers, terwijl in bovenaangehaald art. 109 gezegd wordt, dat de wetgevende macht gezamenlijk door den Koning (d.i. de regeering) en de Staten-Generaal wordt uitgeoefend, staat in art. 5, eerste lid, van de ,,Verfassung des Deutschen Reichs": ,,De Rijkswetgeving wordt uitgeoefend door den Bondsraad en den Rijksdag. De overeenstemming der meerderheidsbesluiten van beide vergaderingen is voor een Rijkswet vereischt en voldoende". Toch is dit slechts schijn, zooals de gansche demokratie en de macht van de Volksvertegenwoordiging in Duitschland tot heden weinig meer is dan schijn.

De macht van het Parlement is in den loop der eeuwen gaandeweg door het Volk moeten worden veroverd op de regeeringen. Reeds in de 13e eeuw had men in Engeland en Frankrijk parlementen. Maar ze hadden bitter weinig te zeggen, de vorst was baas en nog

Lodewijk XIV sprak het bekende woord: De Staat, dat ben ik! De eerste politieke bemoeiïngen in Engeland golden de bewilliging van belastingen. In Frankrijk, met name voor het Parlement van Parijs, was het begin der politieke werkzaamheden, dat de koninklijke wetten en verordeningen in de registers van het Parlement moesten worden ingeschreven. Maar afwisselend triomfeerden weer de Koning over het Parlement en het Parlement over den Koning. Zelfs wanneer de koningen het Parlement bijeen riepen om kwasie aan de verlangens des volks te voldoen, was meermalen die bijeenroeping slechts een manoeuvre ten dienste van den potentaat. Blijkbaar riepen dikwijls de Fransche koningen de Staten-Generaal op met geen ander doel dan om orde op de financiën te stellen en daarna de ,,volksvertegenwoordigers'' weer af te danken en naar huis te zenden (zie Jaurès, de Fransche Revolutie, bladz. 7, Ned. Uitgave).

Doch zelfs in den vorm en met het karakter, zooals die oorspronkelijk, in vervlogen eeuwen, waren, heeft het Parlement veelal een nuttige rol vervuld. De Fransche geschiedschrijver Guizot, een taaie dogmatikus, die niet veel in de parlementen bewonderde, zegt toch in zijn ,,Histoire générale de la civilisation en Europe'' (van 1840), dat ,,men... niet moet gelooven, dat zij (de Staten-Generaal van Frankrijk) zonder nut zijn geweest en zonder uitwerking. Zij hebben een zedelijke uitwerking gehad, waarover men zich over het algemeen te weinig rekenschap geeft. Zij zijn van tijdperk tot tijdperk een protest geweest tegen de staatkundige slavernij, een forsche proklamatie van zekere beschermende beginselen, b.v. dat het land het recht heeft om over zijn eigen belastingen te stemmen, terzake van zijn belangen op te treden, aan de dragers der uitvoerende macht verantwoordelijkheid op te leggen. Indien deze grondbeginselen in Frankrijk nimmer zijn verloren geraakt, dan hebben de Staten-Generaal daartoe krachtig medegewerkt, en het is geen geringe dienst, aan een volk bewezen, zijne aanspraken op vrijheid en zeden te doen handhaven en daaraan zijn gedachten en herinneringen levendig te houden'' (zie bladz. 197). Wil men een frisscheren getuige ten gunste van het instituut der Staten-Generaal, ook in vroegere eeuwen, wat Frankrijk betreft, dan leze men de geschiedenis der Fransche omwenteling van Thomas Carlyle. In zijn eerste hoofdstuk, over de Staten-Generaal, kan men lezen (bladz. 149, Ned. uitgave [1]): ,,Altijd werd er in tijden van nationalen druk en bekommering, wanneer de onrechtvaardigheid ten top gestegen en nergens hulp was, als middel tot herstel naar de Staten-Generaal verlangd...'' En in de Staten-Generaal van voor 1614 figureerde slechts de derde stand

[1]) Bij Gebr. Cohen.

en waren adel en geestelijkheid de baas! Meer beteekenis had in de 17e eeuw het Engelsche Parlement. Zijn glorierijke daden zijn bekend. Tegenover de tyrannie van koningen als Karel I en Jacobus II trad het met allesbehalve zachte maatregelen op, en zelfs de koning-stadhouder Willem III ondervond in zijn autokratische neigingen soms een tegenkanting, die dezen Oranje slecht beviel. — De geschiedenis onzer eigen Staten-Generaal legt onder dit verband weinig gewicht in de schaal, daar dit lichaam in de 17e en 18e eeuw niet te vergelijken is met de eigenlijke parlementen. Onze Generale Staten vormden onder de Republiek opzichzelven een regeering, zij het een regenten-regeering, die doorgaans niets tegenover of boven zich had en zelf de teugels van het bewind voerde. Hadden de Oranje's macht, dan was hun die onder den druk der volksmenigte door de Staten zelf verleend, vooral op militair gebied, en ondervonden zij den persoonlijken invloed van den Prins ongeveer als onze gemeenteraden dien van een bazigen burgemeester. Ongeveer, want ook formeel was de macht der stadhouders soms grooter, terwijl anderzijds de burgemeester van bovenaf door de Kroon wordt benoemd. Doch in stadhouderlooze tijdperken waren de Generale Staten geheel de dragers van het gezag en vormden zij dus de regeering eener Republiek, zooals de Nationale Raad van Zwitserland nu en de Boeren-regeering vroeger in Zuid-Afrika.

Sedert de Fransche Revolutie bekomen in West-Europa de Staten-Generaal, het eigenlijke Parlement, een sterke positie, die voor Nederland bevestigd wordt in 1848, onder den invloed van de nieuwe revolutionaire stroomingen in Europa. In groote lijnen geeft sedert dien het Parlement — door haar meerderheid — de regeeringspolitiek aan en regeert het praktisch in de bizonderheden. De macht van de demokratie in het Parlement kulmineert hierin, dat bij een konflikt tusschen Regeering en Volksvertegenwoordiging in het uiterste geval het kabinet of de enkele minister en niet het Parlement wijkt. In landen met ,,koninklijke ministeriën'', in Duitschland, blijven de ministers gehandhaafd, in werkelijk parlementair geregeerde landen treedt een kabinet of minister af na een afkeuringsvotum der Kamer, in den vorm eener motie of een verwerping zijner begrooting. Niet steeds drijft de Kamer het tot dat uiterste. Bij een konflikt moet zij beoordeelen of het punt van geschil een ernstige krisis waard is en of de algemeene zaak erbij winnen kan; ook een ministerie heeft trouwens recht op een eigen meening. Doch vast moet staan, dat de Volksvertegenwoordiging haar wil ten slotte kan doordrijven.

Sommige politieke richtingen, als de anti-revolutionaire, houden stokstijf vast — althans in theorie, praktisch alleen zoolang het in haar kraam te pas komt! — dat het Parlement alleen kontroleert of hoog-

stens overlegt met de Regeering. Dr. Kuyper verdedigt deze zienswijze weer in zijn werk van 1917, ,,Anti-revolutionaire staatkunde'' [1]) en noemt het moderne stelsel afkeurend ,,parlementarisme'' (II, bl. 333). De katholieke prof. A. A. H. Struycken steekt in zijn boek over de Grondwetsherziening [2]) (op bl. 133 en 134) den draak met het tegenwoordige Kamerlid Brummelkamp, die gestadig jammert over ,,de verbastering der Kamer'', die zich ten onrechte verbeeldt dat zij er is ,,om mee te regeeren'' en die alleen toekomt ,,gemeen overleg'' tusschen natie en regeering, enz. Mr. Struycken wil praktisch van deze onderscheiding niets weten en aanvaardt voor de katholieken den werkelijken toestand. Deze is, dat het Parlement mee regeert.

In de geschiedenis der laatste eeuwen hebben dus de parlementen steeds een rol gespeeld, en doorgaans naar de tijdsomstandigheden een gewichtige, al komen zij in de 19de eeuw pas geheel naar boven. Toch werd in revolutionaire tijden allicht een vergelijking gemaakt tusschen de macht van het Parlement en de macht des volks zelve; een vergelijking, die dan natuurlijk al heel spoedig ten nadeele van de parlementen kwam. Geheel natuurlijk. Als de massa in breede lagen zelve optrad, domineerde hare rechtstreeksche macht over die van hare v e r t e g e n w o o r d i g i n g. Zooals men heden in Rusland gezien heeft, dat de Doema niet meer werd beschouwd als de zuivere vertegenwoordiging des volks en de Raad van Arbeiders en Soldaten meer den wil der groote menigte en der demokratie weergaf. Dat is echter een kwestie van tijdelijken aard, want na het kalmer worden der revolutionaire wateren moet toch steeds weer de legitieme volksvertegenwoordiging in werking treden, zij het dan gewijzigd overeenkomstig de nieuwe machtsverhoudingen in de maatschappij. De stoot aan de Russische Revolutie van 1917 werd trouwens gegeven door de Doema!

Een aardige illustratie van de waarde van het Parlement, ook in woelige dagen, levert overigens de Fransche schrijver-politikus De Tocqueville in zijn ,,Herinneringen aan de Omwenteling van 1848''. [3]) Midden in de revolutie, als de koning afstand van den troon heeft gedaan, spreekt Tocqueville een der overwinnende staatslieden aan, die van plan is het ministerie van binnenlandsche zaken als centrum van gezag in bezit te nemen, en vraagt hem: ,,En de Kamer! hebt ge geen voorzorg genomen om haar te verdedigen?'' Waarop de aangesprokene, Beaumont, barsch antwoordt: ,,Wie denkt er nu aan de Kamer, wat kan zij op het oogenblik voor nut of voor kwaad stichten?''

Tocqueville geeft hem ongelijk en wil de Kamer doen zijn een centrum van gezag. Maar men heeft neiging, zich geheel te scharen

[1]) Bij J. H. Kok, Kampen. [2]) In 1913 verschenen te Arnhem, bij Gouda Quint.
[3]) Zie de Ned. uitgave in de Wereldbibliotheek, bladz. 70 en verder.

aan de zijde van Beaumont, vooral daar de toenmalige Kamer een meerderheid bevatte van geminachte, immers omgekochte lieden. Maar een oogenblik later is werkelijk de parlements-zaal het middenpunt van de revolutie en wordt dáár, te midden van veel tumult en ten deele met de aanwezigheid van de hertogin van Orleans en haar zoon, de republiek uitgeroepen en zelfs over de toekomstige bewindslieden beraadslaagd, zij het ook door een deel der volksmassa zelve, die te midden van de Kamerleden haar zaak in handen neemt. Ook in latere episodes der revolutie van 1848 speelde het Parlement een beduidende rol. Dáár werd heul gezocht als bij een steunpunt van min of meer demokratisch gezag, met een onloochenbare traditie, als de zetel der Volksvertegenwoordiging, hoe slecht het eigenlijke volk er ook was vertegenwoordigd.

Het spreekt vanzelf, dat de taak van het Parlement voortdurend aan evolutie onderworpen was. Hoe meer ontwikkeld de demokratische instellingen zijn, hoe minder de Volksvertegenwoordiging t e g e n o v e r de regeering behoeft op te treden. Immers, hoe meer de kabinetten u i t de volksvertegenwoordiging voortkwamen en weergaven den wil harer meerderheid zelf. Daar ook echter de ministers, hoezeer ook van parlementairen oorsprong, steeds blootstaan aan de neiging om zich van hunnen oorsprong te verwijderen en zelfstandige politiek te voeren — niet het minst doordat kritiek en daad menigmaal niet hetzelfde zijn! — zal nog langen tijd de positie der parlementen min of meer een tegenover de regeeringen zijn. In ieder geval gevoelen in gewone tijden daartoe de mindersheidsgroepen als oppositie roeping.

Niet het minst is het taak van het Parlement, te getuigen voor de groote beginselen, die leven in de natie. Iedere opkomende partij heeft het als hare roeping beschouwd, dáár, ten aanhoore van het gansche volk, propaganda voor hare beginselen te maken. Dit was voor die partijen of staatkundige richtingen hare dure plicht. De liberalen deden het tegenover de konservatieven van vóór 1848, de anti-revolutionairen tegenover de liberalen en de sociaaldemokraten tegenover alle burgerlijke partijen.

Zou nu het instituut van het Parlement langzamerhand aan het v e r o u d e r e n zijn en zouden andere organen van het volk zijn plaats op den duur moeten innemen? Is de tijd voor de parlementaire instellingen min of meer voorbij en moeten wij streven naar iets anders om den volkswil tot uiting te brengen, ook ten aanzien van het staatsbestuur? Deze vraag dient eens onder het oog te worden gezien, want ze is van zeer groot belang voor de toekomst van land en volk, in 't bizonder van het proletariaat. Het spreekt van zelf, dat deze vraag

niets te maken heeft met de werkelijke machtsverhoudingen in staat en maatschappij. Het Parlement is slechts een v o r m , waaronder die machtsverhoudingen tot uiting komen. Komen er andere organen of instellingen, dan kan dáárin de wil van de toonaangevende klasse of klassen tot zijn recht komen. Doch de vorm is daarom allerminst onverschillig, en het zou onzen grooten strijd allicht afleiden in andere banen, indien wij den strijd tegen de parlementaire instellingen zelve zouden moeten voeren.

Men weet, dat Troelstra eenige malen over het Parlement als over een instituut, dat zijn goeden tijd heeft gehad, heeft gesproken. In 1907 werd in de interparlementaire socialistische Unie te Stutgartt deze kwestie besproken. Noch Jaurès, noch Vandervelde, noch Victor Adler of welke beteekenisvolle leider ook schenen iets voor zijn denkbeelden te gevoelen. Doch dit zegt natuurlijk niet genoeg. De nieuwste uiting van Troelstra op dit gebied vinden wij in zijn politieke Kamerrede van 1913, vlak na de verkiezing, die ons 15 leden in de Kamer bracht. Den 3den December van dit jaar (bladz. 526 der Handelingen 1913/14) sprak hij het volgende:

„Dat het parlementaire stelsel, dat het parlementarisme in het algemeen langzamerhand door de geheele ontwikkeling van de maatschappij in zijn wezen ontaardt, dat het parlementarisme langzamerhand doorbroken wordt door den strijd van de klassen en de versplintering van de partijen in de tegenwoordige maatschappij, is bekend. Ik heb onlangs een interessante brochure daarover gelezen van den hoogleeraar Jellinek „Verfassung und Verfassungsrevision", die ook den achteruitgang van het parlementarisme constateert en zegt: het heeft zijn langsten tijd gehad, langzamerhand zullen er in de maatschappij organisaties op economisch en ander gebied ontstaan, en die zullen meer en meer de taak van het parlementarisme moeten overnemen.

„In hoeverre dat juist is, daarover zullen wij op het oogenblik niet spreken, ik wil maar zeggen: het parlementarisme is geweest bij uitstek een onderdeel van het burgerlijk stelsel en ontstaan met de opkomst van de burgerlijke klassen. Dat in een tijd waarin de burgerklassen politiek achteruitgaan, haar eigen stelsel niet meer vertoont de kracht van vroeger, ligt in den aard der geschiedenis en met de vraag of socialisten eventueel in een gemengd Ministerie worden opgenomen en daar de noodige vrijheid van handelen en spreken hebben, staat dit niet in verband."

„Het parlementarisme bij uitstek een onderdeel van het burgerlijk stelsel", zietdaar de kern van deze uitspraak. Indien dit moet beteekenen, dat onder het v o l l e d i g e s o c i a l i s m e , waarin staat en maatschappij in elkander vervloeien, het Parlement als instituut van den Staat overbodig zal zijn, dan valt over deze uitspraak onder dit verband nader iets te zeggen, zoodat ik er op terugkom. Doch als het beteekent, dat de sociaaldemokratie het parlementaire stelsel nu reeds als „burgerlijk" zou moeten bestrijden, wordt de zaak nog van meer beteekenis. Immers is de tijd, dat, zooals Friedrich Engels zegt in

zijn boek ,,der Ursprung der Familie, des Privateigentums und des Staats'' [1]) de staatsmachine in het museum van oudheden, bij het spinrad en den bronzen bijl is opgenomen, nog tamelijk ver! In afzienbaren tijd zullen wij den Staat bezitten, en wel in zijn huidigen vorm, tot ver in het tijdperk van de macht van het proletariaat. De Staat treedt tegenwoordig krachtiger dan ooit naar voren.

Nu zijn er tegenstanders van het parlementarisme, die hier niet kunnen worden meegeteld. Ten eerste zijn er de anarchisten, die noch een staat, noch eenig gezag, noch derhalve een parlementairen regeeringsvorm willen. Met hen is in geen geval in demokratisch opzicht land te bezeilen. Een hunner meest praktische argumenten is nog, dat meermalen verbeteringen in de levenspositie van het volk sneller worden aangebracht langs den weg van de direkte aktie en de staking, dan door het werk in de parlementen. Afgescheiden hiervan, dat dit zelfde argument ook pleit tegen den arbeid in de gemeenteraden en tegen alle regelmatige aktie, dient allereerst in het oog te worden gehouden, dat geweldpleging en werkstaking ook steeds een v e r s t o r i n g zijn van den geregelden ekonomischen gang van zaken; een storing, die als zoodanig steeds min of meer slechte gevolgen heeft. Ook het instorten van een brug is klemmender argument voor hare vernieuwing, dan het beste betoog daarvóór in den gemeenteraad! De hoofdzaak is echter, dat de noodzakelijkheid om door zulke forsche maatregelen de openbare besturen te dwingen iets rechtmatigs voor het volk te doen, een demonstratie is van de wanverhouding, die bestaat tusschen het rechtsbewustzijn van het volk en dat van de vertegenwoordiging. Die wanverhouding dient door den politieken klassenstrijd te worden weggenomen, aleer een eerlijke proef met het parlementarisme op dit gebied mogelijk mag worden geacht. Overigens zij hier slechts aangestipt, dat de voordeelen, verkregen door de zuivere ekonomische aktie, in verband met de ekonomische faktoren onder het kapitalistische stelsel, ook niet alle als zuivere winst zijn te boeken!

Dan zijn er de aristokraten van stand en beginsel, die stilletjes de voorkeur geven aan het despotisme, de autokratie. Een ,,verlicht despoot'' is hun salon- of biertafel-ideaal, de ,,groote menigte'' en haar gezag zijn in de demokratie een gevaarlijk element. Ook zij zijn niet te bevredigen!

Maar dan? Dan hebben wij allereerst het systeem van onzen ouden vriend Moritz Rittinghausen, die in zijn van 1868—1872 verschenen sociaaldemokratische verhandelingen, afgedrukt in het werkje ,,Die direkte Gezetsgebung durch das Volk'' [2]) de afschaffing der parlemen-

[1]) Bladz. 182 der zesde uitgaaf.

[2]) Zürich, van de Zwitsersche Grütlivereenigingen, in 1893. Ik volg de 5e uitgave.

ten bepleit en daarvoor in de plaats wil stellen de onmiddellijke wetgeving door het volk zelf. Volgens hem worden allen in het Parlement bedorven, zoowel de proletariër als de bourgeois! In zijn tijd was er geen sterke arbeiderspartij, die een welbewuste politiek voerde, en de enkele arbeider, die in de Fransche Kamer trad, was al spoedig, bij gebrek aan organisatorische kontrôle, „verwaterd". Doch dit daargelaten — hij wil van de vertegenwoordiging des volks niets weten. Het volk zelf moet direkt en indirekt regeeren. Voor zijn wetgeving moet (zie bladz. 128) het volk in sekties van ongeveer 1000 man worden ingedeeld. De vergaderingen moeten groot zijn, want deze zijn voor de ideeën van gerechtigheid meer toegankelijk en daarin zijn partikuliere belangen minder te behartigen. De groote lijnen der wetgeving moeten aldus, op gelijke wijze, in heel het land worden getrokken. Het geschiedt op initiatief van de burgers zelven, waarvan een bepaald aantal een onderwerp op de dagorde mag plaatsen. Zelfs de door het algemeen kiesrecht verkozen ministeries mogen dit initiatief niet nemen! Wèl daarentegen hebben de ministers tot taak, de in het groot ontworpen wetgevende beginselen uit te werken. Karl Kautsky rekent in zijn boekje over „Der Parlementarismus, die Volksgezetsgebung und die Sozialdemokratie" [1]) reeds met deze fantastische denkbeelden af (hoofdstuk VIII, blz. 52). Inderdaad, dat dit werkje opgang kon maken in de midden-Europeesche sociaaldemokratie, kan alleen liggen aan den tijd van onrijpheid van de sociaaldemokratie, waarin het werd geschreven. Men heeft er slechts aan te denken, hoe in onze gecompliceerde maatschappij jaarlijks zeer vele malen de behoefte aan nieuwe wetten of wetswijzigingen ontstaat; dat de massa spoedig genoeg zou krijgen van al dat initiatief voor nieuwe wetten in massa-vergaderingen, en dat de uitwerking der ontwerpen van overwegend belang is. Men kan deze onmogelijk aan een ministerie overlaten en juist met medewerking van een kleine vergadering moet zij plaats vinden, waarvoor een volksvertegenwoordiging noodzakelijk is; een vertegenwoordiging, waaraan de macht des volks tijdelijk of voorgoed wordt overgedragen.

Zelfs in een eenigszins groote partij is een vertegenwoordigend lichaam als het kongres noodzakelijk gebleken, terwijl de afdeelingen eener partij bij de beraadslagingen ervóór nog dikwijls slecht bezocht zijn. Ook stelde de naïeve Rittinghausen zich de beraadslagingen en de bekwaamheid om in zulke groote vergaderingen besluiten te nemen, wat al te licht voor. Kautsky wijst er al op, hoe zonderling het is, een ministerie zóóveel vertrouwen te schenken, dat het carte blanche zou krijgen in de uitwerking en vooral ook in de toepassing der

[1]) Stuttgart, Dietz, uitgave 1893.

wetten! Natuurlijk wordt, als men dit stelsel veroordeelt, daarmede een referendum en recht van initiatief, als in Zwitserland bestaat, niet afgekeurd. Deze instellingen maken het Parlement allerminst overbodig, zij vullen het alleen aan, zooals Kautsky terecht zegt.

En wat dan anders? Zeker, decentralisatie naar de gemeenteraden en provinciale staten blijft mogelijk, ja, gewenscht. Maar steeds blijven er over algemeene landsbelangen, geldende voor heel een volk, en die belangen moeten in een centraal vertegenwoordigend kollege worden behartigd. Zij het na een verkiezing, die volgde op een aktie in de verschillende politieke partijen, waarin de algemeene denkbeelden werden besproken en omlijnd in programma's, waarop het kiezerskorps een uitspraak doet bij de stembus. Men kan ongetwijfeld de werkzaamheden der parlementen beperken — ik kom er op terug —, doch altijd zal er een gelegenheid moeten overblijven om den wetgevenden arbeid, zij het in groote trekken of in bizonderheden te verrichten, met de Regeering het staatsbeleid en de werking der uitvoerende macht te bespreken en het beleid van het zittende kabinet af te keuren, na inlichtingen daarover te hebben ingewonnen. Ook in onzen tijd spreken deelen des volks, afvaardigingen van de verschillende volkskringen zelve, met de regeeringen. Vooral in den tijd van de oorlogskrisis is dit schering en inslag. Maar niet alleen kan in deze konferenties niet de wil des volks voortdurend tot uiting komen, doch bij eenig nadenken moet een ieder beseffen, hoe dit onregelmatig en willekeurig verkeer tusschen volk en regeering aanleiding kan geven tot allerlei vertrouwelijke konkelarijen, allerlei geknoei kan in de hand werken tegen den algemeenen wil der bevolking en vooral ook tegen de werkelijke demokratie. Thans is dit niet zoo erg te vreezen, nu 'er een Kamer is om de zaken uit algemeen oogpunt te bezien en in 't openbaar te bespreken. Daarzonder zou het de korruptie en de grootste willekeur in de hand werken.

Bovendien, zonder het parlementaire stelsel zou ook de ontvangst van deputaties uit het volk door de Regeering een heel andere zijn dan thans het geval is! In de week van Juli 1917, toen in de Kamer de levensmiddelen-voorziening aan de orde zou komen, ontving de Minister van Landbouw, Nijverheid en Handel nog vóór den aanvang dier debatten een deputatie van de S. D. A. P. en het N. V. V. en deed aan deze bezoekers reeds ongeveer de toezeggingen, welke hij eenige dagen later aan de sociaaldemokratische fraktie in de Kamer zou doen. Niemand zal echter, bij eenig nadenken, met het oog hierop het parlementaire debat als onnoodig veroordeelen. Juist het v o o r-u i t z i c h t op die debatten en de gevolgen, die i n d e K a m e r aan een afwijzende houding verbonden konden zijn, maakt bij voorbaat den Minister murw!

Het kontakt van de Regeering met de natie zelve behoeft met behoud van het Parlement niet verbroken, ja, kan zelfs vergroot worden. De meergenoemde prof. Jellinek beroept zich op de Pers en de in de bevolking levende organisatiën, die de regeeringen onmiddellijk kunnen beïnfluenceeren en dit ook inderdaad doen. Doch alvorens van die zijde een votum zou komen, zóó ondubbelzinnig en duidelijk, dat daardoor b.v. een plichtvergeten minister of kabinet zou moeten aftreden, zou er heel wat moeten geschieden! In Engeland treden ministers zelf op in openbare meetings en dit is allerminst te betreuren; doch men weet maar al te goed, hoe deze vergaderingen vooraf zijn klaar gemaakt en lastige opposanten al spoedig de deur worden uitgesmeten. Naar wèlke pers, onverantwoordelijk en onafhankelijk als ze veelal van de massa is, de regeering zou moeten luisteren, zou niet gemakkelijk zijn uit te maken.

Trouwens, de invloed der massa was ook in vroegere eeuwen, zonder algemeen kiesrecht of parlementarisme, niet te miskennen. Men beriep zich in de 16e en 17e eeuw al te licht op rumoerige bewegingen, die men zelf had op touw gezet, en de rol, die ,,het grauw'', zooals het dan heette, in ons land speelde in de konflikten tusschen de stadhouders uit het Oranjehuis en de Generale Staten of in 't bizonder met Oldenbarneveldt en de De Witten, is bekend. Op de volksmassa zich beroepen, zonder een precies kontroleerbare uitspraak, dat hebben despotieke regeeringen steeds gaarne gedaan. Totdat zij er geen baat meer bij vonden, en dan werden die massa's als ,,plebs'' neergeschoten. Het is verdacht, als konservatieve staatslieden of schrijvers het parlementaire stelsel déclineeren met een beroep op den invloed, dien toch ,,staatsrechtelijk ongeorganiseerde politieke uitingen der volksgemeenschap'' bezitten. (Zie Jellinek t.a. pl. bladz. 76.)

Wat betreft het parlementarisme in de socialistische gemeenschap — het is herhaaldelijk en afdoende gebleken, hoe voorzichtig men moet zijn met voorspellingen op dezen termijn. Ook als de sociaaldemokratie de macht heeft veroverd, ligt nog een beduidenden overgangstoestand tusschen het kapitalisme en het socialisme. In al dien tijd zal de volksvertegenwoordiging, ook tegenover socialistische ministers, op haar post moeten zijn om de geestesstroomingen in de natie en in de arbeidersklasse weer te geven. Zoo goed als nu reeds in socialistisch bestuurde gemeenten door socialistische raadsleden kritiek op het dagelijksch bestuur of op de bestuursdaden van soc.-dem. wethouders wordt geoefend, zoo zal ook tegenover een soc.-dem. landsregeering het Parlement kritiek kunnen en moeten doen hooren. De wetgeving is dan juist van het grootste belang en al zal de samenwerking tusschen Regeering en Parlement dan des te inniger zijn, ook dan zal de natie een lichaam moeten bezitten om er haar recht te doen gelden.

En zelfs onder het socialisme zelf zullen algemeene aangelegenheden door een landsbestuur moeten worden geregeld. De regeling der politiek tegenover andere landen, hoezeer ook onderling verbonden, zal op den weg liggen van het nationale gezag en steeds zal er plaats zijn voor een vertegenwoordigend lichaam, dat met en desnoods tegenover de Regeering of het Volksbestuur optreedt, al zullen dan de klasse-tegenstellingen verdwenen zijn. Ik geef toe, dat dit een terrein van voorspellingen is, dat vol voetangels en klemmen ligt; doch het is ook genoeg, ons tot het tegenwoordige en de afzienbare toekomst te bepalen.

Gedurende zéér geruimen tijd zullen wij het Parlement moeten behouden. Het stelsel kan verbeterd worden, voor afschaffing is echter geen reden, tenzij men iets beters in de plaats ervan aangeeft. De verovering van het Parlement, dat is de verovering der politieke macht, is een der eerste plichten van het proletariaat en het kan gerust en het moet dezen strijd voorzetten. Al dient zij steeds voor oogen te houden, dat de werkelijke macht schuilt in het volk zelf en dat de parlementair-politieke machtsvorming de uitdrukking moet zijn van den grooten strijd om de macht in ekonomisch opzicht, den strijd om grond en arbeidsmiddelen.

IV.

VERBETERING EN UITBOUW.

De vraag kan alleen zijn, wat er geschieden moet om de waarde van het Parlement meer dan tot nu toe tot haar recht te doen komen en te benutten voor den vooruitgang der menschheid, in 't bizonder voor de bevrijding van het proletariaat. Met andere woorden, hoe het stelsel van zijn fouten zooveel mogelijk kan worden ontdaan en in deugdelijke richting zich zal kunnen ontwikkelen.

Nu zijn er fouten, die, als ze in zeker land aan het parlementaire stelsel kleven, eenvoudig het onafwendbaar gevolg zijn van de gezindheid der natie zelve. Serviliteit tegenover den kiezer, korruptie enz. van parlementsleden, zij spruiten, als ze lang geduld worden, tien tegen één voort uit dezelfde gebreken, die men in de toonaangevende kringen van een volk aantreft. In ons land is daarover weinig te klagen. De klacht b.v. over het ongeoorloofd behartigen van de partikuliere belangen der kiezers, door omkoopbare of zwakke afgevaardigden, zoo dikwijls in de Oostenrijksch-Hongaarsche Monarchie en in Frankrijk vernomen, komt in ons land weinig voor. Het overbrengen van klachten van personen, die zich door eenigen tak van het staatsbestuur meenen verongelijkt, is dikwijls niet strikt partikulier. Deze personen hebben steeds het

recht om zich per adres te beklagen bij de Kamer, en kan men zulk een adres met den aankleve van rapporten enz. voorkomen door de grieven op minder omslachtige wijze even over te brengen naar het betrokken departement, dan behoeft dit volstrekt geen kwaad te beteekenen. Het bevorderen van sollicitaties kan gemakkelijk tot misbruik en ongemak voor de ministeriëele departementen leiden en is als regel niet aanbevelenswaardig; zit er echter bij voor het brengen van den rechten man op de rechte plaats, dan kan ook dit op zich zelf een vrij onschuldige bezigheid blijven. Mits niet de ministers of de ambtenaren ook maar op eenige wijze geprest of bedreigd worden om den wensch van den protegeerenden afgevaardigde door te drijven.

Tegen korruptie is overigens geen maatregel te treffen, anders dan door een scherp toezicht vanwege het volk en zijne organen. Zit het in de zede van een volk om voor geld alles te willen doen of laten, dan zal het ook dulden, dat zijn vertegenwoordigers misbruik maken van hun positie. Zooals het volk is, zoo zal zijn vertegenwoordiging zijn. Ministers kunnen het trouwens dan zoo goed doen als Kamerleden. Onder dit verband is het te betreuren, dat in de ,,lintjeszaak'' van dr. Kuyper vroeger niet door a l l e partijen is doorgetast om een voorbeeld te stellen. De arbeidersklasse in het bizonder heeft te waken tegen de macht van het geld in het staatsbestuur; zij kàn het doen, omdat het haar geheele streven is, die macht afdoende te fnuiken. Doch dan heeft zij er ook tegen te waken, dat door hare afgevaardigden door het bijeenzamelen van winstgevende baantjes de zucht om zich te bevoordeelen tot uiting komt.

De politiek van slecht allooi, namelijk het intrigeeren van parlementsleden om ministeries ten val te brengen, met het uitsluitende doel om daarmede persoonlijke of partijwinst te behalen, staat met het bovengeschetste in nauw verband. Beide euvelen geven blijk van de zucht om de parlementaire instelling op oneerlijke wijze uit te buiten. Frankrijk heeft ons jaren achtereen het voorbeeld opgeleverd van een Parlement, waarin de burgerlijke afgevaardigden en bepaalde politieke groepen om strijd konkelden met het doel, ministers van hunne zetels te verjagen en er zelf op te gaan zitten. De jacht op ministerzetels (het eigenlijke ,,ministerialisme'') heeft in Frankrijk het parlementaire stelsel zedelijk een geduchten knauw gegeven. Indien parlementaire intriganten ongestraft het algemeen belang kunnen opofferen aan hun eerzucht, dan schiet de natie tekort in haar plicht om hierop orde en regel te stellen. De kontrôle van een eerlijke Pers en een nauwgezette openbare meening zijn hierin de aangewezen middelen. Geen kiezer moet in zulke praktijken berusten, en onder het stelsel der evenredige vertegenwoordiging rust in dezen vooral een dure plicht op de besturen

en de plaatselijke leiders der politieke groepen. Zooals een volk is, zoo zal ook in dit opzicht zijn politiek zijn. Bederf en eerzucht hangen trouwens in de geschiedenis — het behoeft nauwelijks gezegd — volstrekt niet onverbrekelijk samen met het parlementaire stelsel. Onder ieder staatsbestuur kan bederf voorkomen en zonder de parlementaire kontrôle kan het oneindig langer voortwoekeren. Dit bewijst de korruptie in landen als Rusland vóór de glorierijke Revolutie van 1917. En in Amerika, waar de politiek in menig opzicht een kwestie is van geld en omkooping, daar zijn evengoed de rechterlijke macht en andere staatsorganen besmet.

Dat dit kwade element niets te maken heeft met de vraag of beroepspolitici, dan wel zakenmenschen het Parlement bezetten, ligt voor de hand. Het smalen op beroepspolitici is bij de bourgeoisie vooral in de mode sedert soc.-dem. propagandisten de Kamer binnentraden. Ik herinner mij niet, dat men vroeger ooit Lohman, Schaepman en dergelijken zulke verwijten deed. Maar wel herinner ik mij Kamerleden, gewezen zakenmannen, die mij in volle onschuld mededeelden, dat hun, toen ze hun schaapjes op het droge hadden, een Kamerzetel was aangeboden, ze dien aanvaardden ,,om nog eens wat om handen te hebben''. Voor zulke menschen is de tijd voorbij! Zakenmenschen in hun volle kracht komen er allicht eerder toe om in de vertegenwoordiging speciaal h u n n e zaken te behartigen, en de nobele boetprediker Nierstrasz is daarvan het meest sprekende voorbeeld. Zoomin — het is reeds aangestipt — als het den rechter verweten kan worden, dat hij over koopmans- en al dergelijke zaken oordeelt zonder zelf ,,in zaken'' te zijn of te zijn geweest, zoomin kan men met grond beweren, dat Kamerleden, die zich geheel wijden aan het partementaire werk, niet ten volle over de maatschappelijke dingen zouden kunnen oordeelen. Zij kunnen zich daartoe laten voorlichten door deskundigen, en vooral de arbeidersafgevaardigden kennen veelal den nood der arbeiders van nabij en leerden de samenleving in allerlei schakeeringen kennen. Het spreekt intusschen vanzelf, dat mannen, die nog zaken doen, ook in de Kamer welkom kunnen zijn, mits zij — en dat is veelal het gevaar — niet eenzijdig de onderwerpen beschouwen, n.l. van de zijde van h u n n e merkantiele of industrieele bezigheden en ook genoeg tijd aan het Parlement kunnen besteden.

Dáár zit de remedie niet! Het parlementswerk eischt tegenwoordig d e n g e h e e l e n m e n s c h en juist dat zakendoen van een aantal afgevaardigden werkt een ander veelgewraakt euvel in de hand, nl. het a b s e n t i s m e.

Het kan niet anders dan bizonder medewerken tot de impopulariteit van het Parlement, dat nu en dan zittingen der Kamer niet kunnen

aanvangen of doorgaan wegens onvoltalligheid, m.a.w. dat nog geen 51 leden aanwezig zijn. Reeds werd opgemerkt, dat het volk zelf overal op tijd present moet zijn. Zoowel voor vorsten als andere staatshoofden is het eveneens strikte eisch van beleefdheid, op tijd aanwezig te zijn. Alleen het Parlement tracht aan dezen regel te ontkomen! Het Volk zal tot zijn afgevaardigden moeten zeggen: òf ge hebt het te druk met andere dingen om de Kamerbezigheden te verrichten, en dan hadt gij de kandidatuur niet moeten aanvaarden, òf gij hebt kans gezien om uw plicht als parlementslid behoorlijk te vervullen, en dan moet gij, tenzij wegens ongesteldheid of door andere bizondere omstandigheden verhinderd, op uw post zijn als gij tot die taak wordt opgeroepen. Natuurlijk kan hierbij niet peuterig worden geoordeeld, een Kamerlid is geen schooljongen; maar wie de funktie van parlementslid aanvaardt, dient haar redelijk te vervullen en anders weer af te treden.

Presentiegeld voor iedere zitting, volledig bijgewoond, heeft de Kamer niet in de Grondwet willen opnemen. Dit is te betreuren. Want men moge met verachting neerzien op het feit, dat twee of vier rijksdaalders noodig zijn om de leden op hun post te doen zijn, Kamerleden, die zulke begrippen koesteren, moeten er dan ook maar zonder zulk een materiëelen prikkel zijn als ze geroepen worden! Thans is voor een partij de eenige weg tot verbetering niet om kollektief een fraktie over het absentisme te kapittelen, dat geeft niets; maar om lid voor lid na te gaan wie abnormaal veel verzuimde, vooral bij gewichtige beslissingen, of al te dikwijls te laat komt, en hem dan met aandrang te vragen of hij wegens de veelheid zijner bijbetrekkingen maar niet liever wil bedanken voor het Kamerlidmaatschap.

Er is een ander alternatief, n.l. dat de Kamer dan zijn werkzaamheden inperke, minder vergadere en aldus de leden meer tijd geve voor andere bezigheden. Hier komen wij in het hart van de kwestie inzake een vruchtbaar werkend parlementair stelsel.

Nu is een beperking van de werkzaamheden der Kamer zóó, dat het lidmaatschap weer een bijbetrekking kan worden, onmogelijk. Met veel minder werk zal het lidmaatschap nog ongeveer den vollen mensch eischen, daar alleen het inhalen van den achterstand van wetgevenden arbeid dit reeds noodig maakt en omdat thans ook voortdurend jakkeren en jagen aan de orde van den dag is. [1]) Bij de behandeling van voorname wetsontwerpen en van de algemeene staatsbegrooting, ook voor Indië,

[1]) Dit jakkeren en jagen, met overladen agenda's en zonder tijd voor het op adem komen van hen die den meesten arbeid verrichten, is op zich zelf een kwaad, dat het Parlement ook al geheel geen goed doet. Het beult de leden af en maakt daardoor de stemming geprikkeld, terwijl het absentisme er door in de hand wordt gewerkt.

moeten de beginselen besproken en moet de noodige zorg aan de onderdeelen worden besteed. Dat soms een wet, pas na de inwerkingtreding, weer moet worden herzien, wordt voor een deel veroorzaakt door de meermalen minder zorgvuldige behandeling in de Kamer. In de ministerieele bureaux beschikt men niet over de personen, die menschelijkerwijs gesproken volmaakt werk afleveren.

Toch moet er iets op gevonden worden, dat de Kamer vlugger werkt en sneller de zaken afdoet. Verschillende middelen zijn daartoe in den loop der tijden aan de hand gedaan. Aan gedokterd is er genoeg! Alvorens daarop in te gaan, dient er echter op gewezen, dat direktelijk niet alle herstel kan komen van het Parlement. Dat de wetgevende machine stroef loopt, ligt voor een niet gering deel aan de wetsontwerpen, zooals deze worden ingediend. Op voorbeeld van de Duitsche methode zijn onze wetsontwerpen te omvangrijk en te ingewikkeld, willen zij te veel in onderdeelen regelen. In Engeland zijn ze korter en eenvoudiger van stijl en daardoor spoediger tot stand te brengen. De wet op het Engelsche staatspensioen bevat b.v. een dozijn artikelen, de onze zijn alle nog te omvangrijk. Daaruit vloeit voort een zucht in het Parlement, om aan alle onderdeelen te peuteren en daardoor moet ook de Kamer zich wel met allerlei onderdeelen van techniek en uitwerking bemoeien. Onze Veiligheidswet is het voorbeeld van een korte wet, bevattende de hoofdlijnen, met groote bevoegdheid van de uitvoerende macht om in maatregelen van bestuur en koninklijke besluiten de materie nader uit te werken. Hier ligt een der voornaamste wegen om tot verbetering te komen. In de Kamer is er herhaaldelijk op aangedrongen, maar het ongeluk wil, dat als de regeering aan dezen wensch eens min of meer voldoet, onmiddellijk uit de Kamer zelf geweeklaagd wordt over de groote bevoegdheid, door de uitvoerende macht aan zich getrokken. En dan slaat den betrokken bewindsman weer de schrik om het ministeriëele hart. Het wordt dan voorgesteld, alsof door deze methode afbreuk wordt gedaan aan de rechten der Volksvertegenwoordiging, omdat daardoor immers meer door de regeering zal worden geregeld. Toch is deze redeneering weinig anders dan schijn. De middelen om een regeering, die misbruik zou willen maken van hare bevoegdheid, tot rede te brengen, zijn velerlei. De hoofdzaak is of er een zuiver parlementair ministerie regeert, dat in overeenstemming met de meerderheid der Kamer werkt. Hoe meer de macht van de demokratie en van het proletariaat toeneemt, hoe minder misbruik van macht door de regeering is te vreezen. De konservatieven klagen over dit stelsel dan ook het meest. De arbeidersklasse kan gerust den door mij aanbevolen weg inslaan,

indien zij slechts voordurend op haar post is, ook ten opzichte van maatregelen van uitvoering. Het komt er op aan, de voornaamste bepalingen goed geredigeerd in een wet te belichamen; de rest komt van zelf. Bij de behandeling van het ontwerp kan men van de regeering altijd nog eischen, dat zij aangeeft op welke wijze ongeveer zij de wet nader wil toepassen. Ten overvloede kan worden bepaald, hetgeen reeds eenigermate te doen gebruikelijk is, dat de maatregelen van bestuur eerst in werking treden een zekeren termijn na de afkondiging, zoodat de Kamer altijd nog door middel van een interpellatie in een motie kritiek kan doen hooren en haar wenschen kan kenbaar maken. Natuurlijk geldt dit den regel, uitzonderingen, dat een bepaalde wet meer uitvoerig onderdeelen moet aangeven, blijven over.

Hiermede hangt samen de schriftelijke behandeling. De memoriën van toelichting en vooral de verslagen der Kamer over de wetsontwerpèn zijn doorgaans te lang en te zwaar op de hand. Zij zijn vaak het summum van taaiheid en verveling. Dat een goede verstaander maar een half woord noodig heeft, wordt steeds vergeten, òf Regeering en Kamer houden elkander voor doof of voor stompzinnig. Met dat al wordt ontzettend veel tijd gevergd om de stukken te doorworstelen. Maar het onaangename is, dat als de Regeering eens in haar Mem. v. Toel. beknopt, zij het ook helder is, dat dan uit de Kamer bittere verwijten komen over de... schaarsche toelichting! De Kamer of haar meerderheid moet in dezen meer doelbewust één lijn trekken en eens en voor altijd hare wenschen kenbaar maken en konsekwent handhaven.

Daarbij is meermalen de voorloopige behandeling in kommissiën gewenscht. Met name van de onderdeelen. Het is de ongerijmdheid ten top, dat in een volle openbare vergadering de Kamer zich bezig houdt met de vraag, hoe een artikel precies moet worden geredigeerd, en dat amendement op amendement zijn intrede in de parlementaire arena doet. Dat vermoordt den tijd en geeft aanleiding tot een geharrewar, dat nergens toe dient. Zuiver technische onderdeelen kunnen trouwens bijna steeds in regeeringsbureaux beter worden beoordeeld dan in de Kamer. Geheel af te snijden zijn ook deze debatten niet, daar op het laatste oogenblik een fout kan worden opgemerkt, die nog hersteld moet worden. Doch het parlementaire debat moet niet ontaarden in vlooien-zoeken! De heeren juristen kunnen op dit gebied menigeen wanhopig maken. Kommissiën om de wetsontwerpen voor te bereiden, zooals ze trouwens reeds fakultatief bestaan, zijn dus noodig en nuttig. Ook andere parlementaire werkzaamheden van geringen of formeelen aard kunnen aan kommissiën worden opgedragen, zoo b.v. het trekken van afdeelingen enz., waarop Troelstra in de Kamer reeds wees.

Maar bij dit alles moet ernstig gewaarschuwd worden tegen verplaatsing van de beslissing over wetsontwerpen van de Kamer naar Kamerkommissiën, zooals in Duitschland regel is. De openbare zaken moeten op de openbare tribune in de groote omtrekken worden besproken en ten slotte beslist. Nimmer mag de demokratie toelaten, dat een zaak als bedisseld wordt beschouwd als zij eindelijk voor de volle Kamer in 't openbaar verschijnt. Dit verlamt het openbare leven, moet de belangstelling in de publieke zaak dooven en geeft aanleiding tot gekonkel.

Het is hier thans de plaats om te spreken over de plannen nopens ,,organische vertegenwoordiging'', die reeds sedert geruimen tijd geopperd zijn. Zullen andere, nieuw op te roepen organen op den duur een belangrijk deel van het parlementaire werk overnemen of zal het Parlement door een ,,organische'' vertegenwoordiging beter toegerust moeten worden om zijn taak meer praktisch te vervullen? Mannen van demokratischen huize, die de parlementaire instellingen min of meer verouderd achten, schijnt dit voor den geest te zweven.

Nu kunnen wij hier uitschakelen de denkbeelden der antirevolutionairen en van een deel der katholieken (Aalberse c.s.), die droomen van een ,,organisch kiesrecht'', met name door invoering van gezinshoofden-kiesrecht etc. Dit stelsel heeft niets te maken met de werking van het Parlement en zijn verhouding tot de Regeering. Het regelt alleen de positie van het eerste tegenover de kiezers. Van dat gezinshoofdenkiesrecht komt trouwens niets, dr. Kuyper heeft er tijdens de aanhangige grondwetsherziening alleen wat over gejammerd als over een toekomst-ideaal, om den achterban zijner partij te verzoenen met de houding der anti-rev. leiders, die vóór de grondwetsherziening van Cort v. d. Linden wilden stemmen. Iets anders zijn de plannen van Mr. Treub over Organisch kiesrecht en de Eerste Kamer, in de ,,Vragen des Tijds'' van 1908. [1])

Mr. Treub noemt het ,,een onloochenbare leemte'', dat het ,,individualistische kiesrecht'' niet rekent met ,,het bontschakeerende vereenigingsleven in de maatschappij''. De schrijver neemt de grondgedachte over, op dit gebied, van Schäffle en wil, kort gezegd, de Eerste Kamer gekozen door werkgevers en arbeiders ieder voor de helft, met nog weer de werkgevers ingedeeld naar den omvang hunner bedrijven. De Nijverheidsgroep zal 6 werkgevers en 7 arbeiders kiezen, Landbouw en Visscherij 7 werkgevers en 8 arbeiders, de Warenhandel 4 werkgevers en 5 arbeiders, het Verkeerswezen enz. 2 werkgevers en 2 arbei-

[1]) Deel I, bladz. 212 e.v.

ders, de vrije beroepen 9 vertegenwoordigers, te zamen 50. Het einddoel zou zijn : niet rechtstreeksche verkiezing door de verschillende bedrijfsgroepen, doch door de leden daarvan individueel. De Eerste Kamer zou aldus de vertegenwoordigster zijn der bevolkingsgroepen zelve.

Wil men een Eerste Kamer of Senaat behouden, dan zou deze samenstelling allicht verbetering brengen. Doch men vergape zich niet aan den schijn, alsof zooiets een werkelijke verbetering zou zijn van het parlementaire stelsel! Vooreerst moet iedereen gevoelen, dat zulk een vertegenwoordiging alleen iets zou beteekenen voor wetten op de arbeidersbescherming, arbeidersverzekering etc. Doch er zijn tal van wetten, die rechtstreeks met de eigenlijke arbeidersbescherming weinig of niets te maken hebben. De belastingwetten b.v. zijn geen speciale onderwerpen van werkgevers en arbeiders, als zoodanig in een kollege opgenomen. Die op volksgezondheid en volkshuisvesting, levensmiddelen-voorziening en onderwijs evenmin. Een vertegenwoordigend lichaam van werkgevers en arbeiders samen zou ook alleen de technische uitwerking van een wetsontwerp kunnen beoordeelen, de behandeling van algemeen-principieel standpunt zou er niet op haar plaats zijn. Dit moet geschieden waar de machtsverhoudingen beslissen! Geven de 9 vertegenwoordigers der ,,vrije beroepen'' den doorslag, dan weet men niet waar men terecht komt. Bovendien, het ware absurd, aan zulk een kollege de opdracht te geven, na de behandeling door de Tweede Kamer de wetsontwerpen nog eens te beoordeelen. De beoordeeling van de bizonderheden aangaande de bedrijven dient immers vóóraf te gaan, zoodat de politieke Tweede Kamer bij haar algemeene beschouwingen daarmede rekening kan houden. Werkgevers en arbeiders samen zien òf de zaken van den kleinen (technischen) kant, òf ze zijn tot onvruchtbaarheid gedoemd, wijl hunne belangen tegen elkander opwegen. Of — alweer — zouden de ambtenaren, doktoren, professoren, dominees, kosters, deurwaarders enz. der vrije beroepen den doorslag geven moeten? De heer Treub vergat, voor een bourgeois heel natuurlijk, den klassenstrijd. Deze wordt principieel niet gevoerd met ,,kompromiselen'' tusschen werkgevers en arbeiders, doch in de politiek om de macht in den staat. De arbeidersklasse zal als meerderheid in de maatschappij haar wil trachten door te drijven tegen de bizondere, kapitalistische groepsbelangen der werkgevers en der ,,vrije'' beroepen in. Daarvoor geldt als hoogste uiting de strijd om de staatsmacht, dat is de strijd om de politieke macht, dat is om het Parlement en daarmede om de regeermacht. Daar helpt geen lieve moederen in een ,,organische'' vertegenwoordiging aan. Trouwens, van organisch kiesrecht heeft dit stelsel weinig of niets. De leden der verschillende groepen

kiezen immers individueel, niet als korporaties. Deden ze dit laatste wel, dan kregen wij een getrapte verkiezing, die allesbehalve zuiver den volkswil op dit gebied zou weergeven. Hoe ook beschouwd, ook deze Eerste Kamer zou een konservatief blok aan het parlementaire been kunnen worden.

Zullen er dan geen organen in de maatschappij komen, die het Parlement voorlichten, het werk voorbereiden en zijn werkzaamheden verlichten? Dit kan ongetwijfeld. Verbeterde Kamers van Arbeid met arbeiders- of arbeidsraden; [1]) onderwijsraden uit het volk, die met de volksonderwijzers en hoogere leeraren het onderwijs in alle geledingen bespreken; verbonden van koöperatieve verbruiksvereenigingen; een centrale gezondheidsraad is er reeds; wie weet wat er op dit gebied nog zal kunnen groeien. Doch steeds zal de hoogste macht aan het Parlement moeten blijven, dat vanuit een algemeen gezichtspunt vrijelijk de zaken van de gemeenschap beschouwt, waarin de machtsverhoudingen uitkomen en dat zijn wil aan de Regeering oplegt.

Er is echter iets dat meer voor de hand ligt. Het maatschappelijk raderwerk is zóó gekompliceerd, zóó ingewikkeld, dat men de menschen zeer moeilijk in verschillende hokjes kan indeelen. Op het gebied der speciale arbeiderspolitiek zijn de vakvereenigingen volkomen kapabel om de Kamers voor te lichten. Daar is geen kunstmatig organisme voor noodig! Dr. Kuyper heeft indertijd als minister den goeden maatregel ingevoerd om de ontwerpen eener arbeidswet eerst naar de vakorganisaties om advies te zenden; sedert worden de algemeene maatregelen van bestuur voor de arbeidswetten medegedeeld vóór ze worden vastgesteld en om advies inhanden dier organisaties gesteld. Op dezen weg moet worden voortgegaan. Mits Regeering en Parlement steeds vrij blijven in de eindbeslissing. Trouwens, hoeveel gelegenheid tot voorlichting is er niet nu reeds? Bij ieder belangrijk aanhangig wetsontwerp stroomt het adressen van belanghebbenden, zoowel individuëel als korporatief. Het zou van belang zijn als telkens van den inhoud dier adressen een benopt resumé werd gedrukt en rondgedeeld, zooals bij de behandeling der Ongevallenwet 1901 geschiedde. In meetings en op arbeiderskongressen kan de publieke zaak worden besproken en het Parlement worden voorgelicht. De eischen van het proletariaat kunnen er met klem gesteld en aan de Volksvertegenwoor-

---

[1]) De in 1906 ingestelde Kommissie voor de reorganisatie der Kamers van Arbeid, die in 1911 haar Rapport uitbracht, stelde o.a. voor de instelling van een „oppersten arbeidsraad", welke de Regeering van advies zou dienen nopens wetten en algemeene maatregelen van bestuur. Behalve uit leden-werkgevers en leden-werklieden zou deze Raad bestaan uit 15 door de Kroon benoemde leden, gekozen uit de Arbeidsinspektie, den Centralen Gezondheidsraad, enz.

diging worden medegedeeld. Dat alles geschiedt reeds en zijn uitingen van organisatorischen aard. Voorts is de voorbereiding door Staatskommissiën aan te bevelen, zooals reeds nu veelvuldig geschiedt. Dáár kan rustiger gewerkt worden en veel goeds gedaan, mits ook hier niet de slakkengang gemarcheerd worde en de Kamer niet opnieuw het voorgestelde ontwerp in onderdeelen gaat uitpluizen. Op waterstaats- en ander gebied is veel door dit instituut tot stand gebracht. De oorlogswinstbelasting en niet minder de onderwijsparagraaf in de nieuwe Grondwet zijn recente voorbeelden, al was de eerste kommissie wat groot in aantal en werd zij te laat ingesteld. Over de hoogte der belasting werd in de Kamer rustig beslist.

Een der voornaamste grieven tegen het parlementaire stelsel is de ,,praatzucht'' of de breedsprakigheid. Hiertegen moet inderdaad worden opgetreden. Niet alle klachten over de ,,praatziekte'' der Kamer zijn juist, allerminst! Somwijlen blijkt zelfs, dat oogenschijnlijk te langdurige debatten een goed resultaat opleverden, juist doordat ze lang duurden! Bij de behandeling der jongste grondwetsherziening is weliswaar, èn bij de zeer algemeene debatten èn over art. 192 in 't bizonder, uit den treure over de onderwijskwestie gedelibereerd. En toch is zeer de vraag of zonder die herhaalde besprekingen het resultaat, aanneming met zoo goed als algemeene stemmen, zou zijn bereikt. Juist door den langen duur der beraadslagingen was er gelegenheid, om alle misverstanden en gebreken in het ontwerp zooveel mogelijk weg te nemen en ten slotte geheel bij elkander te komen. Bij een overijlde en haastige afhandeling zou dit anders kunnen zijn geweest en zouden onvolkomenheden in de formuleering sommigen aanleiding hebben kunnen geven tot tegenstand tot het uiterste.

Ook moet de volle gelegenheid blijven om bij de algemeene diskussiën over de Staatsbegrooting en de Indische begrooting principiëel van gedachten te wisselen. Dit geldt natuurlijk ook voor belangrijke wetsontwerpen. Zal het Parlement blijven het middelpunt van den algemeenen politieken strijd eener natie, dan is het nog beter, dat over de leidende beginselen in het staatsbeleid eens wat lang geredeneerd wordt, dan dat kunstmatige beperking zou worden toegepast. Alleen het konservatisme kan hierbij belang hebben, en zoodra dit voor goed in de oppositie is gedrongen, zal het weigeren afstand te doen van haar recht op uitvoerige redevoeringen! Jhr. v. Idsinga staat reeds geheel op dit standpunt. Dat gelamenteer over de praatzucht der socialisten is trouwens grootendeels partijdige gelegenheidspraat. Hoe kunnen de burgerlijke juristen zagevijlen over nietige ,,rechts''-

kwesties, vooral als zij het grove geschut, ontleend aan grondwettelijke bezwaren, in den slag brengen!

Doch anderzijds is het het belang van de sociaaldemokratie in hooge mate, dat er gewerkt wordt en dat de belangrijke zaken worden afgedaan, al is het slechts op afbetaling op datgene, waarop de arbeidersklasse recht heeft. Zóóver is onze macht alreeds gegroeid en zijn onze denkbeelden in de natie geworteld, dat niet meer de nadruk behoeft te worden gelegd op propaganda. In de eerste jaren van ons optreden in het Parlement had de S. D. A. P., naast de behoefte aan tastbare verbeteringen voor de arbeiders, vooral groote behoefte aan getuigen. Sedert dien is daarvoor weliswaar nog reden bij de bespreking van algemeene beginselen, doch moet tegen overdrijving in deze richting bijzonder worden gewaakt. Op daden wordt thans vooral gewacht, ook van ons, die reeds een hooge mate van verantwoordelijkheid bezitten. Zeer dikwijls kan men nu in een half uur evenveel zakelijks zeggen als met veel omhaal in twee uren. In een kwartier valt menigmaal een standpunt flink uiteen te zetten, mits men zich er op toelegt en niet zijn geleerdheid wil te luchten hangen.

Doch vooral moet absoluut worden voorkomen, dat over eenzelfde kwestie vele personen uit ééne fraktie gaan redevoeren. In sommige gevallen kan het onvermijdelijk zijn, nl. als een zeer belangrijk onderwerp is te verdeelen in een aantal onderdeelen. Ook kan het noodig zijn, dat niet alleen uit een bizonder, doch ook uit een algemeen politiek oogpunt een aangelegenheid wordt bezien. Doch meermalen wordt op in 't oogloopende wijze gezondigd tegen den goeden regel, dat één, hoogstens, in bizondere gevallen, twee personen, in opdracht der fraktie het woord voeren over hetzelfde onderwerp. [1])

Weet men zich op dit gebied niet in te toomen, dan zal onvermijdelijk de toevlucht moeten worden genomen tot de instelling van de z:g. „guillotine", waarmee de voorzitter of de regeering — als in Engeland — eenvoudig de debatten op een willekeurig oogenblik zal kunnen afsnijden, waardoor het zeggenschap aller fraktiën zeer

---

[1]) Een sterk sprekend staaltje voor wat betreft de soc.-dem. fraktie trad aan het licht bij de behandeling der grondwetsherziening. De fraktie had bij wijze van kompromis besloten daarheen te werken, dat stemplicht fakultatief in de Grondwet zou worden opgenomen, zonder meer. Een spreker (zelf met de meerderheid der fraktie voorstander van stemplicht) werd aangewezen om een desbetreffend amendement te verdedigen. In het debat kwamen echter drie sprekers der fraktie tegen alle afspraak in den stemplicht zelf uitvoerig bestrijden, terwijl een dier tegenstanders zelfs een amendement in dien geest voorstelde. Gelukkig strafte de Kamer dit pogen met een weigering om het amendement te ondersteunen; doch afgezien hiervan getuigt zulk een optreden eener fraktie meer van anarchie dan van organisatie.

in gevaar zou komen. In ons Parlement bestaat reeds de beperking van den spreektijd voor begrootingsontwerpen (behalve voor de algemeene debatten over de Indische en de Staatsbegrooting) en deze bepaling werkt goed. Alleen is hiervoor noodig een coulante toepassing bij tusschentijdsche (suppletoire) begrootingsdebatten, als gewichtige kwestiën aan de begrooting zijn vastgekoppeld. Dan behoort de voorzitter of de Kamer vrijgevig te zijn met het toemeten van meer tijd. Anders zal toch de aangewezen uitweg een afzonderlijke motie of interpellatie zijn. De ,,guillotine'' zal echter veel drakonischer werken.

Een der uitwassen van het Fransche parlementaire stelsel is de overdrijving in het gebruik van het recht van interpellatie. Menigeen — ook in onze partij — schijnt van oordeel, dat een Kamerlid altijd maar over elk onderwerp eens het woord kan voeren. Dit zou alleen mogelijk zijn als men gedurig maar interpellatiën aanvroeg. Doch al heel spoedig zou dit leiden tot véél grooter onvruchtbaarheid van den parlementairen arbeid of... tot de Fransche praktijk, dat de interpellatiën in massa worden uitgesteld tot St. Juttemis en onder de tafel glijden.

Het publiek dient bij dit alles ook te breken met het denkbeeld, dat nu letterlijk ieder Kamerlid, dat iets beteekent, in het openbaar nu en dan moet redevoeren. Hoe grooter onze fraktie wordt, hoe noodlottiger dit denkbeeld kan worden. Er zijn vele staatslieden geweest, die hun eminente bekwaamheid toonden in één of twee redevoeringen per jaar en verder — met werken in afdeelingen en in kommissiën. Onze Kamerleden behoeven hunne talenten ook niet te toonen louter door Kamerredevoeringen. Het geheele land is hun tribune en overal kunnen zij toonen wat zij zijn. Doch zelfs de wijze, waarop zij in de Kamer komen, onderscheidt zich dermate van die, waarop leden van sommige andere fraktiën tot Kamerlid worden gepromoveerd, dat zij een reklame vanaf de parlementstribune niet behoeven. Zij worden zelfs geen kandidaat als zij niet getoond hebben iets te kunnen presteeren. En het moet worden erkend, dat er Kamerleden zijn, die in 't openbaar weinig spreken, maar die in de werkzaamheden binnenskamers groote verdiensten als wettenmakers toonen.

Onze beginselen en onze perspektieven op sociaal en politiek gebied stellen ons in staat, van het parlementaire stelsel iets te maken dat klinkt als een klok — en niet als een ledig vat. Wij streven een grootsch doel na en behoeven geen kleine politiek te voeren. Die kleine politiek valt wel eens bij de burgerpartijen waar te nemen. Meer dan eens gunt de oppositie de regeeringspartijen niet de totstandkoming van belangrijke wetten, omdat zij haar niet den roem ervan bij de eerstvolgende verkiezing wil zien dragen. De sociaaldemokratie kan onpartijdig bevorderen datgene wat goed is, al geeft het niet geheel

wat noodzakelijk geacht mag worden. Wij hebben den tijd en hebben geen haast om het regeerkasteel te bezetten, al mogen we voor de konsekwentie niet terugdeinzen indien deze het bezetten van ministerzetels gebiedend eischt. Politiek spel behoeft de sociaaldemokratie niet te spelen, het is haar daarvoor te bittere, te heilige ernst!

Het wapen der formeele obstruktie komt in ons Parlement zelden voor. Een geregeld gebruik daarvan bij algemeen kiesrecht en een werkelijk parlementair stelsel zou misdadig zijn en moordend voor dat stelsel zelf. Alleen tegen rechtsverkrachting eener tyrannieke meerderheid is het geoorloofd en is het in 1910 en 1911 aangewend. Stille obstruktie is evenmin gewettigd in normale omstandigheden, doch de regeeringen dienen deze dan ook niet uit te lokken. Had minister Talma in de periode 1908—1913 zijn verzekeringswetten tijdig en in eenvoudigen vorm ingediend, dan waren zij reeds lang ingevoerd geworden. Indien echter een klaarblijkelijk slecht ontwerp is ingediend in zoodanigen vorm en zóó laat, dat de mogelijkheid voor de oppositie bestaat om het ontwerp alsnog tegen te houden tot de fatale termijn van de parlementaire periode verloopt, dan bezwijkt die oppositie lichtelijk voor de verleiding om door tegenwerking dit doel te bereiken. Dit kan echter gemakkelijk leiden tot het ondermijnen van het parlementaire stelsel.

De arbeiders hebben niet de leuze aan te heffen: w e g met het Parlement, doch: h i e r met het Parlement! Het is een geducht wapen in den klassenstrijd, de verovering ervan is de voorwaarde voor de verovering der politieke macht. Zij hebben in hun waardeering streng te onderscheiden tusschen het parlementaire stelsel en datgene, wat een kapitalistische meerderheid ervan heeft gemaakt of wenscht te maken. Zij hebben het stelsel te verbeteren, te perfektioneeren in het belang hunner klasse en in het belang der werkelijke demokratie, dat is de sociaal-demokratie. Ook principiëel kan dat stelsel nog verbeterd worden in zooverre, dat onze staatsinrichting nog meer dan tot heden beantwoordt aan de eischen, te stellen aan een demokratisch bestuurden staat.

Thans staat de Regeering formeel en materieel nog te veel t e g e n o v e r het Parlement. De Regeering neemt tegenover de Volksvertegenwoordiging een zelfstandige positie in en daardoor is het, bij geschil tusschen Kamer en Kabinet, meermalen de kwestie of de eerste haar zin redelijkerwijs zal mogen doordrijven, indien het ministerie of een minister de portefeuillekwestie stelt. Dan staat de Kamer voor de keus om òf bij te draaien en te berusten in hetgeen zij afkeurt, — men denke aan het gebeurde met de landstorm-jaarklasse 1909 — òf de Regeering weg te zenden. Nog te veel stelt het ministerie zijn wil tegenover dien der Volksvertegenwoordiging. Nu is dit

nimmer geheel te vermijden, want bij ,,samenwerking'' tusschen Parlement en Regeering heeft ook de laatste recht op een eigen meening! Ook in een gewone vereeniging of in een gemeentebestuur komt het voor, dat het bestuur de ,,kabinetskwestie'' stelt. Toch zou de demokratie er bij winnen, indien de verhouding van de Kamer tot de Regeering eene was als b.v. die van den gemeenteraad tot het kollege van B. en W., waarbij dat kollege, met uitzondering van den burgemeester, rechtstreeks is gekozen door den Raad. Zóó zou ook de Kamer geheel of voornamelijk uit haar midden een kabinet kunnen benoemen, zooals de Zwitsersche staatsregeling dit kent. Om ministerjacht te voorkomen, zou de materiëele positie van Kamerleden en ministers niet te zeer moeten verschillen. Oude dogma's, b.v. dat de Kamer voor salarisverbeteringen een ontwerp-budget niet mag verhoogen, zouden hierbij moeten verdwijnen. Dit is toekomstmuziek, doch reeds thans moeten, met name in normale omstandigheden, de regeeringen er aan worden gewend, den wil van het Parlement uit te voeren, de verantwoordelijkheid voor de eventueel van de regeeringsplannen afwijkende besluiten dan ook volledig op de Kamer leggende. Mocht een wispelturige Kamer daarvan aleens misbruik maken, de volstrekte demokratie zal haar eigen feilen dan wel leeren verhelpen, en het Volk zelf is er om ook in dit opzicht zijn vertegenwoordiging in het rechte spoor te houden.

In Engeland is reeds geen minister denkbaar, dan die tevens lid is der Volksvertegenwoordiging; in Frankrijk is de praktijk evenzoo. De jongste grondwetsherziening heeft ook in ons land een stap in deze richting gedaan, door het vierde lid van art. 96 te schrappen, waarvolgens een Kamerlid, die minister wordt, moest aftreden en zich desgewenscht opnieuw moest laten verkiezen. In de toekomst zal dat niet meer noodig zijn. En dat de demokratie hierdoor niet zal verliezen, leert ons de geschiedenis der ministers Goeman Borgesius en Lely, die in Mei 1899 vóór een motie-Troelstra inzake het algemeen kiesrecht stemden, alhoewel het kabinet als zoodanig zich tegen deze hervorming verklaarde. Met een eenigszins sterke ruggegraat tegenover zijn kollega's en ook tegenover de Kroon, kan een minister-Kamerlid op deze wijze grootendeels de antithese, voorzoover deze in een parlementair kabinet ten aanzien van het Parlement nog bestaat, wegnemen. Bij zijn tusschentijds aftreden wordt de minister weer Kamerlid, zooals een tusschentijds afgetreden wethouder, indien hij door een votum van den Raad zijn zetel verliest, tot de positie van gewoon raadslid terugkeert. De wegzending van een minister is in zulk een stelsel niet zulk een éclatante gebeurtenis; de funktionaris wordt er niet door buiten het politieke terrein gezet. Parlementsleden en ministers kunnen aldus,

onder het algemeen kiesrecht, samen worden beschouwd als de draagsters van een volstrekt demokratisch gezag, onmiddellijk ontleend aan het Volk zelf. Zij staan samen onder de kontrôle van het Volk, al mogen zij zich niet laten meesleepen door tijdelijke of toevallige stroomingen en al hebben zij zoo noodig pal te staan tegenover een misleide openbare meening, die klaarblijkelijk door ongure elementen op een dwaalspoor wordt gebracht. In zaken, staande buiten het door hen bij de verkiezing beleden program, hebben zij pal te staan voor hun eerlijke overtuiging, wat niet uitsluit het met nauwgezetheid beluisteren en waardeeren der publieke opinie.

Hoe meer hierbij, in den gang der evolutie, de maatschappij wordt gesocialiseerd en het proletariaat als klasse wordt opgeheven, hoe meer de tegenstelling tusschen regeerende en beheerschte klasse wegvalt, hoe minder ook Regeering en Parlement op elkander zullen botsen en hoe vruchtbaarder de samenwerking tusschen deze beiden onderling en van beiden te zamen met het Volk zelf zal zijn.

Ook op internationaal terrein, inzake de verhouding der volkeren en staten onderling, kan het Parlement veel meer zijn, dan het tot heden was. Internationaal werken de parlementen der wereld nog niet. Wel is of was er een ,,Interparlementaire Unie'', waarin alle partijen, van de oud-liberalen (in den persoon van mr. Tydeman, die toen nog leefde) tot de Sociaaldemokraten (o.a. Vandervelde) vertegenwoordigd zijn. Deze Unie kwam vóór den oorlog periodiek bijeen, doch macht had ze volstrekt niet. De leden dineerden, lunchten en toostten met elkander, maakten reistochten om hun kennis van de verschillende landen en volken te vermeerderen, beraadslaagden en namen ook weleens besluiten. Maar om deze laatsten bekommerde zich verder niemand. Het waren immers geen besluiten van samenwerkende p a r l e m e n t e n , doch van vergaderende l e d e n der parlementen, elk afzonderlijk op eigen gelegenheid optredende. Iets officiëels was er niet in te vinden. Van ieder der leden, die aan het nemen van resoluties hadden medegewerkt, werd misschien verwacht in de respektieve landen te trachten die besluiten door te voeren, hetzij langs den weg van propaganda, hetzij door middel van parlementair initiatief. Aan de officiëele Vredeskonferenties en -kongressen werd in den regel niet deelgenomen door volksvertegenwoordigers (in geen geval in kwaliteit), doch de verschillende regeeringen zonden er tot heden ambtenaren of militairen heen als zaakgelastigden. Alles ging over de hoofden der parlementen en daardoor over die van de volkeren heen. Men kent de onvruchtbaarheid dezer vertooningen voor den werkelijken vrede, al is de waarde der internationale verdragen dan ook niet geheel en al weg te

cijferen. Doch dit zou anders kunnen en het zal anders moeten worden in de toekomst. Met name indien het de parlementen gelukt, een overwegenden invloed te veroveren op de buitenlandsche politiek — en dit is immers een dringende eisch der demokratie geworden — zal officiëele internationale parlementaire samenwerking gebiedend noodzakelijk worden.

Sommigen willen daartoe een Wereldparlement of althans een Europeesch internationaal Parlement stichten. Verstaat men daaronder een permanente instelling, die zetelt in een der hoofdsteden van Europa en los staat van de parlementen in de verschillende landen, dan geloof ik dat deze wensch vooralsnog utopisch is te noemen en ook niet praktisch, daar dit Wereldparlement lichtelijk de algeheele voeling met zijn lastgevers zou verliezen. Doch wel bestaat er een ander middel van parlementaire samenwerking. Voor konkrete doeleinden en op bepaalde tijdstippen zouden de officiëele afgevaardigden van de verschillende parlementen kunnen samenkomen met opdracht om internationale kwestiën te regelen en op te lossen. Geen oorlog zou zonder zulk een samenkomst en zonder medewerking van zulk een vergadering mogen uitbreken. Over zaken van arbeidersbescherming en verkeerswezen zou vruchtbaar kunnen worden beraadslaagd en zouden besluiten kunnen worden genomen. De regeeringen zouden er op de een of andere wijze kunnen zijn vertegenwoordigd, om aan de beraadslagingen deel te nemen, en de besluiten zouden in de afzonderlijke parlementen moeten worden bekrachtigd. Indien ze niet zouden vervallen in de fout onzer socialistische internationale kongressen om te véél en te veel in bizonderheden te willen regelen (een fout, die hopelijk ook op die kongressen in de toekomst zal worden vermeden) zouden die interparlementaire bijeenkomsten nuttig kunnen arbeiden. In ieder geval zou de buitenlandsche politiek daardoor niet langer zijn het uitsluitend domein van de diplomaten, die geen voeling hebben met het volk en zijn vertegenwoordiging in de verschillende landen. Het imperialisme zou op deze wijze met meer vrucht kunnen worden bestreden. Uitgewerkt kan deze aangelegenheid hier niet worden, doch dat er voor de sociaaldemokratie en voor iederen demokraat perspektief inzit, zal hopelijk niet worden ontkend.

Tot hiertoe is zooveel mogelijk de vraag vermeden, of onder „het Parlement" noodzakelijk twee kamers moeten worden verstaan, n.l. een Tweede en een Eerste of de eigenlijke Kamer en een Senaat, de laatste op andere, minder demokratische wijze tot stand gekomen.

Die akademische vraag kan ik laten rusten — praktisch heeft de Eerste Kamer of Senaat steeds nog eenigen invloed en onze Staten-

G e n e r a a l bestaan zonder twijfel uit beide Kamers, zijn in twee Kamers verdeeld. Voor de demokratie en een werkelijk goed parlementair régime is het tweekamerstelsel veroordeeld. Alleen als Kamer van oudsten, op dezelfde wijze gekozen als de Tweede, zou zij eenige reden van bestaan k u n n e n hebben. Het einddoel der demokratie moet zijn de Eerste Kamer op te ruimen. De vlotte totstandkoming van wetten lijdt er geweldig onder. Er mag bovendien door de wijze van verkiezing geen klove bestaan tusschen Volk en Volksvertegenwoordiging. Er moet integendeel aanhoudend en direkt kontakt bestaan tusschen Parlement en Natie. Zóó alleen kan het proletariaat zijn wenschen voor een zeer belangrijk deel door middel van dit instituut ingewilligd krijgen. Zóó kan en zal het moeten dienen om het kapitalisme en het imperialisme te bekampen, nationaal en internationaal.

Dat het Parlement niet de eenige plaats is om het kapitalisme te veroveren, behoeft niet meer gezegd. Gemeentebesturen, Provinciale Staten, zoomede semi-officieele organen, zijn mede ons terrein. Overal waar gewerkt kan worden aan de verbetering van het lot en de weerbaarheid van het proletariaat, dienen wij te zijn. De vakorganisatie is, het spreekt vanzelf, van onschatbare waarde om de arbeidsvoorwaarden te verbeteren. In de koöperatie leeren wij het vraagstuk van de verdeeling der goederen beter begrijpen en schakelen wij onnutte existenties uit. Propaganda, agitatie, journalistieke en wetenschappelijke literatuur dienen om onze denkbeelden te verspreiden, zang en muziek om de proletarische beschaving te bevorderen. Zonder dit alles zou de parlementaire aktie doelloos, zou ze trouwens in 't geheel n i e t zijn!

Doch het proletariaat mag niet de waan van den dag en de vaan van het konservatisme volgen, om het parlementarisme te wantrouwen en te kleinachten. Het is altijd de hoop geweest van ieder verdrukt volk, en onder het parlementaire stelsel, in ruimen zin opgevat en gedragen door den vastberaden wil der bevolking, zal het proletariaat overwinnen.

WERKEN OVER SOCIOLOGIE.

	Ing.	Cart.	Linn.
Dr. J. v. d. Bergh v. Eysinga-Elias en Mr. Clara Wichmann, De vrouw in Nederland voor honderd jaar en thans	—	0.50	—
Dr. R. Eisler, Sociologie	0.85	1.—	1.15
C. K. Elout, Onze Staatkundige Partijen	—	0.50	—
id. Hoe wij geregeerd worden	—	0.50	—
Jacob Israel de Haan, In Russische Gevangenissen	—	0.50	—
Th. Holmes en **I. H. Boeke,** In en Buiten de Gevangenis	—	0.50	—
Dr. Aletta H. Jacobs en F. S. van Balen-Klaar, Vrouwenkiesrecht	—	0.50	—
Mr. G. C. Th. de Jong, Uit den strijd tegen de misdaad	—	0.50	—
Immanuel Kant, Ten Eeuwigen Vrede	0.25	0.35	0.45
Karl Marx, Het Kapitaal, 3 dln., p. deel	0.65	0.80	0.95
H. Mercier, Verbonden Schakels	0.45	0.60	0.75
Michelet, Martelaren van Rusland	—	—	0.45
Platoon, Verdediging van Sokrates	0.25	0.35	0.45
De Pressensé, De Verschrikkingen der Russische Gevangenissen	0.10	—	—
Ruskin, Tijd en Getij - Brieven aan een Werkman	0.45	0.60	0.75
Jhr. Dr. Nico van Suchtelen - Mr. Dr. M. J. v. d. Flier - Mej. Mr. J. F. Lycklama à Nyeholt - Jhr. Mr. Dr. B. de Jong van Beek en Donk, De wordende Wereldcultuur - Wereldwelvaart - Wereldrecht - Wereldvrede	—	0.50	—
De Tocqueville, Herinneringen aan den Opstand van 1848	0.45	0.60	0 75
De Toekomst der Maatschappij, Negen voordrachten gehouden voor de „Amsterdamsche Studentenvereeniging voor Sociale Lezingen" door: *J. P. Lotsy - Dr. Ernst de Vries - R. Casimir - Prof. S. R. Steinmetz - Prof. Dr. Julius Wolf - I. P. de Vooys - Just Havelaar - Mr. Clara Wichmann - Ernst Cohen*	1.25	1.40	1.55
Albert Verwey, Holland en de Oorlog	—	0.50	—
Alfred Russel Wallace, Maatschappelijke Omgeving en Zedelijke Vooruitgang	0.35	0.45	0.55
H. G. Wells, De 20ste Eeuw en haar waarschijnlijke Ontwikkeling	—	—	0.75
Oscar Wilde, Individualisme en Socialisme	0.25	0.35	0.45
Prof. Th. Ziegler, De Ontwikkelingsgeschiedenis der 19e Eeuw I en II, 2 deelen tezamen	1.80	2.10	2 40

Bij bestelling zende men 5 cent extra in als oorlogstoeslag op de hier vermelde prijzen.

VERZEKERT U BIJ

DE CENTRALE

ARBEIDERS-VERZEKERINGS- EN DEPOSITOBANK

HOUTMARKT 10 - 'S GRAVENHAGE

INTERCOMMUNAAL TELEFOON 1169

BIJKANTOREN:

AMSTERDAM: SARPHATISTRAAT 45.
TELEFOON 6822.

ROTTERDAM: GLASHAVEN 42.
TELEFOON 10379.

Aantal verzekerden A° 1917 ruim 85.000
en verzekerd kapitaal circa
10½ Millioen Gulden

Electr. Drukkerij „Vooruitgang", Keizersgracht 378.

ty of B- Columbia Library
ATE

UNIVERSITY OF B.C. LIB
3 9424 02026 1

DISCARD